

JURISPRUDENTIENIEUWSBRIEF • BESTUURSRECHT

Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak, team bestuursrecht

Externe email redactieJnB@rechtspraak.nl

Telefoon 088 361 1020

Citeertitels JnB 2025

Inhoud

In deze Jurisprudentienieuwsbrief Bestuursrecht vindt u de volgende onderwerpen:

Algemeen bestuursrecht	2
Omgevingsrecht	9
Omgevingswet	9
Wabo	13
8.40- en 8.42-AMvB's	16
Natuurbescherming	17
Planschade	18
Waterwet	21
Bijstand	23
Sociale zekerheid overig	25
Bestuursrecht overig	26
Arbeid vreemdelingen	26
Open overheid	29
Toeslagen	32
Vreemdelingenrecht	33
Asiel	33
MvV	36
Procesrecht	37
Toezicht en vrijheidsontneming	38
Vreemdelingenbewaring	38

De Jurisprudentienieuwsbrief Bestuursrecht (JnB) komt – uitgezonderd in vakantieperiodes – elke week uit en bevat een selectie van de meest actuele en belangrijkste bestuursrechtelijke jurisprudentie. De uitspraken worden per (deel) rechtsgebied aangeboden. Door in de inhoudsopgave op het onderwerp van voorkeur te klikken komt u direct bij de uitspraken op het desbetreffende rechtsgebied. De essentie van de uitspraak wordt beknopt weergegeven in koptekst en samenvatting. De link onder de uitspraak leidt door naar de volledige tekst van de uitspraak.

Algemeen bestuursrecht

JnB 2025, 1

MK CBb, 24-12-2024, [ECLI:NL:CBB:2024:927](#)

minister van Economische Zaken.

Awb 3:4

Regeling garanties van oorsprong en certificaten van oorsprong (hierna: Regeling)

EXCEPTIEVE TOETSING. Toepassing en verduidelijking van de uitspraak grote kamer CBb, 26-03-2024 ([ECLI:NL:CBB:2024:190](#)). I.c. wordt geoordeeld dat het betoog van RWE dat de rapportageverplichting met het daaraan gekoppelde correctiemechanisme bij het niet tijdig voldoen aan de rapportageverplichting, voor de groep van producenten die zich bezighouden met gecombineerde opwekking in strijd is met het evenredigheidsbeginsel en daarmee onverbindend, niet slaagt.

RECHTSREEKSE TOETSING. EVENREDIGHEID. Bij een gebonden bevoegdheid is de belangenafweging al op het niveau van het algemeen verbindende voorschrift gemaakt. Het bevoegde bestuursorgaan moet uiteindelijk (“onder de streep”) nog wel beoordelen of er bijzondere omstandigheden zijn die maken dat in het voorliggende geval toepassing van het algemeen verbindende voorschrift tot een onevenredige uitkomst zou leiden en dat het daarbij dan alleen nog gaat om de evenwichtigheid van het bestreden gebonden besluit. De aan de conclusie van Widdershoven en Wattel van 07-07-2021 ([ECLI:NL:RVS:2021:1468](#)) ontleende laatste volzin van de derde alinea van 8.2 van de uitspraak (“Een besluit is onevenwichtig als het in de gegeven omstandigheden voor een of meer belanghebbenden onredelijk bezwarend is.”) moet in dat licht worden begrepen en heeft geen zelfstandige betekenis. Aldus moet worden beoordeeld of er bijzondere omstandigheden zijn die maken dat de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van uitoefening van de gebonden bevoegdheid zozeer onevenwichtig zijn, dat toepassing van het algemeen verbindende voorschrift waarop die bevoegdheid berust in het voorliggende geval achterwege moet blijven. Het subsidiaire betoog van RWE dat de minister artikel 28, tweede lid, van de Regeling in haar geval buiten toepassing had moeten laten omdat het toepassen van die bepaling in strijd zou zijn met het evenredigheidsbeginsel, slaagt niet.

Besluit waarbij de minister voor Klimaat en Energie (thans: de minister van Economische Zaken) op grond van de (ministeriële) Regeling garanties van oorsprong en certificaten van oorsprong (Regeling) het aantal toe te kennen garanties van oorsprong (GvO's) heeft gecorrigeerd. [...]

Standpunt RWE

4.1 RWE betoogt primair dat de artikelen 11, eerste en tweede lid, aanhef en onder b, en 28, tweede lid, van de Regeling wegens strijd met het evenredigheidsbeginsel onverbindend zijn voor zover het gaat om producenten, zoals zijzelf, die gecombineerd elektriciteit en warmte opwekken (gecombineerde opwekking). [...]

4.2 RWE betoogt subsidiair dat de artikelen 11, eerste en tweede lid, aanhef en onder b, en 28, tweede lid, van de Regeling in haar geval buiten toepassing hadden moeten worden gelaten omdat de correctie tot een onevenwichtige uitkomst leidt. [...]

Beoordeling door het College

Beoordelingskader

6 Voor het beoordelingskader verwijst het College naar zijn uitspraak van 26 maart 2024 ([ECLI:NL:CBB:2024:190](#)).

Exceptieve toetsing van de Regeling

7.1 Het primaire betoog van RWE is dat de rapportageverplichting met het daaraan gekoppelde correctiemechanisme bij het niet tijdig voldoen aan de rapportageverplichting, voor de groep van producenten die zich bezighouden met gecombineerde opwekking in strijd is met het evenredigheidsbeginsel en daarmee onverbindend. Het strekt aldus tot exceptieve toetsing van de artikelen 11, eerste en tweede lid, aanhef en onder b, en 28, tweede lid, van de Regeling. Exceptieve toetsing houdt in dat wordt beoordeeld of het wettelijk voorschrift waarop een bestreden besluit berust, als zodanig rechtmatig is. Een wettelijk voorschrift kan generiek onrechtmatig en daarmee generiek onverbindend zijn. Het kan dan in geen enkel geval toepassing vinden. Een wettelijk voorschrift kan ook partieel onrechtmatig en daarmee partieel onverbindend zijn. Dan kan het ten aanzien van een specifieke groep of een specifieke categorie van gevallen geen toepassing vinden.

7.2 Wat de intensiteit van de door het College te maken beoordeling betreft geldt dat deze in dit geval materieel terughoudend kan zijn. Dat is zo, gelet op de aanzienlijke beslissingsruimte die de regelgever heeft bij het vorm geven in het nationale recht aan de uit het Unierecht voortvloeiende verplichting om de oorsprong van duurzame energie te garanderen, op het belang van het beperken van het financiële risico voor de subsidieverlener en op het gegeven dat geen sprake is van een inbreuk op fundamentele rechten. Ook is van belang dat, anders dan RWE lijkt te betogen, het correctiemechanisme in artikel 28, tweede lid, van de Regeling, geen bestraffende sanctie is. Daarmee is immers niet beoogd leed toe te voegen aan producenten die de rapportageverplichting niet nakomen.

7.3 Bij de beoordeling van de geschiktheid, de noodzaak en de evenwichtigheid van de rapportageverplichting met het daaraan gekoppelde correctiemechanisme is de onderbouwing van de keuze door de regelgever van belang. Uit de toelichting op de Regeling (Stcrt. 2014, 35704, blz. 69) blijkt dat de regelgever bewust heeft gekozen voor een indieningstermijn voor meetrapporten die betrekking hebben op de productie van hernieuwbare warmte die korter is dan de indieningstermijn voor meetrapporten die betrekking hebben op hernieuwbare elektriciteit en hernieuwbaar gas. De reden hiervoor is dat bij de productie van hernieuwbare warmte geen netbeheerder betrokken is, waardoor meetgegevens minder snel bij de minister aankomen. Vanwege het feit dat hernieuwbare energieprojecten financieel worden bevoorschot vanuit de Regeling en de voorschotten worden betaald voordat er daadwerkelijk hernieuwbare energie wordt geproduceerd, is het noodzakelijk dat de meetgegevens die betrekking hebben op de productie van hernieuwbare warmte eerder en vaker worden aangeleverd bij de minister dan meetgegevens die betrekking hebben op de productie van hernieuwbare elektriciteit en hernieuwbaar gas.

7.4 Hoewel in het algemeen geldt dat exceptieve toetsing ook tot het oordeel kan strekken dat een wettelijk voorschrift (alleen) voor een specifieke groep of een specifieke categorie van gevallen onverbindend is, is dat in het voorliggende geval niet aan de orde. [...]

7.5 Dat de minister in de Regeling had kunnen kiezen voor of had kunnen volstaan met andere, naar RWE stelt: minder verstrekkende, middelen zoals het tussentijds aanpassen van de voorschotbedragen, verrekening met een volgend voorschotbedrag of het geven van een waarschuwing, leidt niet tot het oordeel dat de correctie bij te late indiening van de meetrapporten niet geschikt of noodzakelijk is gelet op het daarmee te dienen doel van het voorkomen van een financieel risico wegens onterechte bevoorschotting. Verder blijkt uit de toelichting op artikel 28 van de Regeling (Stcrt. 2014, 35704, blz. 73) dat de regelgever door met de correctie van het aantal GvO's aan te sluiten bij het aantal dagen dat een meetrapport te laat is ingediend, wilde voorkomen dat onevenredig hoge sancties worden opgelegd. Voor zover de correctie al meebrengt dat de

kostprijs voor de productie van duurzame energie niet volledig wordt vergoed terwijl deze wel is geproduceerd, is dat niet onevenredig in verhouding tot de daarmee te dienen doelen. Ook van onevenwichtigheid is daarom op het niveau van de Regeling geen sprake.

7.6 Het primaire betoog van RWE slaagt niet.

Rechtstreekse toetsing van het bestreden besluit

8.1 Het subsidiaire betoog van RWE is dat de minister artikel 28, tweede lid, van de Regeling in haar geval buiten toepassing had moeten laten omdat het toepassen van die bepaling in strijd zou zijn met het evenredigheidsbeginsel. De bevoegdheid van de minister om het aantal GvO's te corrigeren in geval van niet tijdige indiening van de meetrappen is een gebonden bevoegdheid. Dat wil zeggen dat de minister het aantal GvO's moet corrigeren op de in artikel 28, tweede lid, van de Regeling beschreven wijze als de meetrappen te laat zijn ingediend. In de uitspraak van 26 maart 2024 heeft het College uiteengezet dat ook een gebonden besluit dat berust op een algemeen verbindend voorschrift (dat geen wet in formele zin is), aan het evenredigheidsbeginsel kan worden getoetst en dat bij strijd met het evenredigheidsbeginsel het algemeen verbindende voorschrift buiten toepassing moet worden gelaten. Het door de regelgever gewilde rechtsgevolg mag dan in het voorliggende geval, "contra legem", toch niet tot stand worden gebracht. In die uitspraak heeft het College ook uiteengezet op welke wijze de toetsing aan het evenredigheidsbeginsel dan plaatsvindt. De essentie daarvan is dat bij een gebonden bevoegdheid de belangenafweging al op het niveau van het algemeen verbindende voorschrift is gemaakt, dat het bevoegde bestuursorgaan uiteindelijk ("onder de streep") nog wel moet beoordelen of er bijzondere omstandigheden zijn die maken dat in het voorliggende geval toepassing van het algemeen verbindende voorschrift tot een onevenredige uitkomst zou leiden en dat het daarbij dan alleen nog gaat om de evenwichtigheid van het bestreden gebonden besluit. De aan de conclusie van mr. R.J.G.M. Widdershoven en mr. P.J. Wattel van 7 juli 2021 ([ECLI:NL:RVS:2021:1468](#)) ontleende laatste volzin van de derde alinea van 8.2 van de uitspraak ("Een besluit is onevenwichtig als het in de gegeven omstandigheden voor een of meer belanghebbenden onredelijk bezwarend is.") moet in dat licht worden begrepen en heeft geen zelfstandige betekenis. Aldus moet worden beoordeeld of er bijzondere omstandigheden zijn die maken dat de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van uitoefening van de gebonden bevoegdheid zozeer onevenwichtig zijn, dat toepassing van het algemeen verbindende voorschrift waarop die bevoegdheid berust in het voorliggende geval achterwege moet blijven. [...]

8.7 Ook het subsidiaire betoog van RWE slaagt niet.

JnB 2025, 2

Voorzieningenrechter ABRS, 23-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5336](#)

college van burgemeester en wethouders van Nieuwegein.

Awb 8:69a

RELATIVITEITSVEREISTE. VERGUNNING VAN RECHTSWEGE. Verlening

omgevingsvergunning. I.c. heeft de rechtbank terecht overwogen dat de regeling over de vergunning van rechtswege met name beoogt het belang te dienen van tijdige besluitvorming door bestuursorganen. Hiermee wordt in de eerste plaats het belang van de aanvrager beschermd. Maar dat betekent niet dat de regeling kennelijk niet ook strekt ter bescherming van het belang van andere belanghebbenden die een eigen belang hebben bij een tijdige besluitvorming, zoals in dit geval [appellanten]. Ten onrechte is geconcludeerd dat de regeling over de vergunning van rechtswege kennelijk niet strekt tot bescherming van de belangen van [appellanten]. Dat [appellanten] juist willen bereiken dat geen omgevingsvergunning wordt verleend, leidt niet tot een ander oordeel. Het subjectieve motief van de appellant is niet van belang bij de toepassing van artikel 8:69a van de Awb. Verwijzing naar uitspraak ABRS van 11-11-2020, ([ECLI:NL:RVS:2020:2706](#)). De conclusie is dat artikel 8:69a van de Awb niet aan vernietiging van het besluit op bezwaar in de weg staat. De rechtbank had daarom het betoog over de vergunning van rechtswege inhoudelijk moeten beoordelen.

JnB 2025, 3

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5293](#)

minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, appellant sub 2.

Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: EVRM)
6

Wet arbeid vreemdelingen (Wav) 2, 15a, 19a, 19d

RECHT OP BIJSTAND DOOR RAADSMAN. Bestuurlijke boete ingevolge Wav. In navolging van het arrest van de Hoge Raad (hierna: HR) van 6 september 2024, [ECLI:NL:HR:2024:1135](#) is de Afdeling van oordeel dat de rechtbank terecht heeft overwogen dat appellant recht heeft op bijstand door een raadsman en dat hij hierover door de arbeidsinspecteurs had moeten worden geïnformeerd. Voor het moment waarop de betrokkene gewezen moet worden op het recht op bijstand door een raadsman, wordt aangesloten bij het moment waarop de cautie moet worden gegeven. I.c. is [appellant] ten onrechte voorafgaand aan het verhoor van 9 mei 2019 niet gewezen op het recht op bijstand door een raadsman. Er is sprake van een vormverzuim. De rechtbank had verder moeten toetsen of de procedure in zijn geheel eerlijk is verlopen, maar dit baat appellant niet. De Afdeling is van oordeel dat dit het geval is.

Zie in dit verband ook de samenvatting van deze uitspraak onder het kopje "Arbeid vreemdelingen".

JnB 2025, 4

ABRS, 24-12-2025, [ECLI:NL:RVS:2024:5392](#)

college van burgemeester en wethouders van Amsterdam.

Awb 4:17, 7:10 lid 1

DWANGSOM EN BEROEP BIJ NIET TIJDIG BESLISSEN. Er is i.c. geen sprake van een geval waarin de bezwaarschriften inhoudelijk zodanig met elkaar samenhangen dat een redelijke toepassing van artikel 4:17 van de Awb met zich brengt dat slechts één dwangsom wordt verbeurd. Het college heeft benadrukt dat de bezwaarschriften van het Comité over de adressen [...] alle hetzelfde belang beogen te beschermen, namelijk het opkomen tegen het omzetten van een zelfstandige woonruimte naar onzelfstandige woonruimten op deze adressen. Dat wordt onvoldoende aanleiding gevonden voor het oordeel dat de bezwaarschriften inhoudelijk zodanig met elkaar samenhangen dat een redelijke toepassing van artikel 4:17 van de Awb met zich brengt dat per adres slechts één dwangsom wordt verbeurd. Het college heeft immers per adres verschillende vergunningen afgegeven, die elkaar in de uitvoering uitsluiten.

INGEBREKESTELLING. Het Comité had het college in de verschillende bezwaarprocedures niet per afzonderlijke brief in gebreke moeten stellen. Op grond van artikel 4:17, derde lid van de Awb is slechts vereist dat het college van het Comité een schriftelijke ingebrekestelling heeft ontvangen. Het feit dat de bezwaren tegen verschillende besluiten zijn gemaakt in één brief, maakt dit niet anders.

Besluit waarbij het college aan het Comité één dwangsom heeft toegekend wegens niet tijdig beslissen op bezwaar in drie bezwaarprocedures met betrekking tot het adres [...] [...]

2. Het Comité heeft bezwaar gemaakt tegen verschillende omgevings- en omzettingsvergunningen die het college heeft verleend voor de adressen Cannenburg 10 en Bolestein 13 in Amsterdam. Nadien heeft het Comité het college in gebreke gesteld vanwege het niet tijdig beslissen op haar bezwaren. Het college heeft bij besluit van 15 juni 2021 één dwangsom en bij besluit van 27 juli 2021 één dwangsom aan het Comité toegekend wegens het niet tijdig beslissen op haar bezwaren tegen de vergunningen die waren verleend voor deze twee adressen. [...]

Gronden en beoordeling hoger beroepen 21/4405 en 21/4476

4. Het Comité betoogt dat de rechtbank ten onrechte heeft geoordeeld dat er sprake is van een sterke inhoudelijke samenhang.

4.1. Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen, bijvoorbeeld in haar uitspraak van 21 augustus 2024, [ECLI:NL:RVS:2024:3390](#), is een bestuursorgaan in beginsel per niet tijdig genomen besluit een dwangsom verschuldigd. Een uitzondering op dit beginsel geldt in de situatie waarin aanvragen - inclusief bezwaarschriften - (nagenoeg) gelijktijdig zijn ingediend en inhoudelijk zodanig met elkaar samenhangen dat een redelijke toepassing van artikel 4:17 van de Awb met zich brengt dat slechts één dwangsom wordt verbeurd. Vergelijk de uitspraak van de Afdeling van 15 juli 2020, [ECLI:NL:RVS:2020:1624](#).

4.2. Voor de beoordeling van de inhoudelijke samenhang acht de Afdeling van belang dat de beoordeling die in het kader van de aanvraag om een omzettingsvergunning wordt gemaakt een andere is dan die wordt gemaakt bij de beoordeling van de aanvraag van een omgevingsvergunning om af te wijken van het bestemmingsplan (vgl. bijv. de uitspraak van 9 september 2020, [ECLI:NL:RVS:2020:2182](#)).

4.3. Het college heeft benadrukt dat de bezwaarschriften van het Comité over de adressen Cannenburg 10 en Bolestein 13 alle hetzelfde belang beogen te beschermen, namelijk het opkomen

tegen het omzetten van een zelfstandige woonruimte naar onzelfstandige woonruimten op deze adressen. Dat vindt de Afdeling onvoldoende aanleiding voor het oordeel dat de bezwaarschriften inhoudelijk zodanig met elkaar samenhangen dat een redelijke toepassing van artikel 4:17 van de Awb met zich brengt dat per adres slechts één dwangsom wordt verbeurd. Het college heeft immers per adres verschillende vergunningen afgegeven, die elkaar in de uitvoering uitsluiten. Door aanvragen in te dienen voor een aantal varianten waarop de zelfstandige woonruimte zou kunnen worden omgezet in onzelfstandige woonruimte, is beoogd verschillende opties in de uitvoering open te houden. Deze handelswijze van de aanvrager is door het college op de zitting bij de Afdeling bevestigd. Door het verlenen van de vergunningen voor deze verschillende varianten heeft het college de aanvrager deze verschillende opties gegeven. Dat de vergunningen zien op hetzelfde adres doet er niet aan af dat in deze vergunningen verschillende situaties worden toegestaan, waartegen het Comité verschillende bezwaren heeft. Er is dus geen sprake van een geval waarin de bezwaarschriften inhoudelijk zodanig met elkaar samenhangen dat een redelijke toepassing van artikel 4:17 van de Awb met zich brengt dat slechts één dwangsom wordt verbeurd. Dat betekent dat de vraag of de bezwaarschriften nagenoeg gelijktijdig zijn ingediend geen beantwoording behoeft.

4.4. Het betoog slaagt in zoverre.

Is er sprake van verschillende schriftelijke ingebrekestellingen?

5. Het Comité betoogt dat zij het college in gebreke heeft gesteld door per adres in één brief de bezwaren tegen het uitblijven van een beslissing op de bezwaren tegen de verschillende besluiten op te sommen. [...]

5.2. In dit geval heeft het college in een periode van twee maanden voor één pand, meerdere, elkaar uitsluitende vergunningen verleend, omdat de aanvragers verschillende opties wilden openhouden voor de inrichting en het gebruik van de panden. Het Comité heeft tegen alle vergunningen bezwaar gemaakt en vervolgens na het uitblijven van een beslissing het college met één brief in gebreke gesteld voor alle bezwaren waarop niet tijdig is beslist. Ter zitting heeft zij toegelicht dat zij dit heeft gedaan om ook zelf overzicht te kunnen houden over het totale aantal besluiten voor de twee adressen en de communicatie daarover. Daarnaast hoopte ze aan het college duidelijk te laten zien dat het haar bedoeling is om in alle lopende bezwaarprocedures een ingebrekestelling in te sturen en wilde zij voorkomen dat door het gebruik van verschillende brieven, één van de brieven in het ongerede zou raken.

5.3. Anders dan het college stelt, had het Comité het college in de verschillende bezwaarprocedures niet per afzonderlijke brief in gebreke moeten stellen. Op grond van artikel 4:17, derde lid van de Awb is slechts vereist dat het college van het Comité een schriftelijke ingebrekestelling heeft ontvangen. Het feit dat de bezwaren tegen verschillende besluiten zijn gemaakt in één brief, maakt dit niet anders. Het Comité is in de brieven van 11 november 2020 en 12 november 2020 uitdrukkelijk op alle afzonderlijke besluiten ingegaan. [...]

JnB 2025, 5

Rechtbank Midden-Nederland, 24-12-2024, [ECLI:NL:RBMNE:2024:7209](#)

heffingsambtenaar van de gemeente [gemeente], verweerder.

Awb 8:75

Besluit proceskosten bestuursrecht (hierna: Bpb)

Wet waardering onroerende zaken (hierna: WOZ)

PROCESKOSTEN. Vaststelling WOZ-waarde. De rechtbank betreurt het dat het gerechtshof in zijn arresten tot nu toe geen aanleiding heeft gezien om een oordeel te geven over de overwegingen van de rechtbank in de wegingsfactoruitspraak van 04-09-2023 (ECLI:NL:RBMNE:2023:4481). In die uitspraak heeft de rechtbank haar nieuwe uitgangspunten neergelegd die zij vanaf dan hanteert bij de toepassing van de wegingsfactor in de zin van het Bpb. Uit de arresten is niet af te leiden dat het gerechtshof oog heeft voor de positie die de rechtbank als algemene bestuursrechter heeft en voor de wens om tot een rechtvaardige, transparante en uniforme toepassing van de wegingsfactor te komen. In het kader van de rechtsvorming en de dialoog tussen eerstelijnsrechter en hogerberoepsrechter had de rechtbank graag gezien dat het gerechtshof zich bij een vernietiging had uitgelaten over de vraag hoe WOZ-zaken zich verhouden tot de andere zaakstromen uit het bestuursrecht waarop het Bpb van toepassing is en waarover de rechtbank moet oordelen. De rechtbank vindt dat een gemiste kans. Gelet op het voorgaande ziet de rechtbank geen aanleiding om de uitgangspunten voor WOZ-zaken uit de wegingsfactoruitspraak in deze zaak niet toe te passen.

[Naar inhoudsopgave](#)

Omgevingsrecht

Omgevingswet

JnB 2025, 6

Voorzieningenrechter Rechtbank Noord-Nederland, 20-12-2024, [ECLI:NL:RBNNE:2024:5099](#)

college van gedeputeerde staten van de provincie Drenthe, verweerder.

Omgevingswet

Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) 11.111 lid 2, 11.129 lid 1

OMGEVINGSWET. HANDHAVING. HERPLANTPLICHT. Last onder dwangsom niet naleven van een op verzoeker rustende herplantverplichting op grond van artikel 11.129, eerste lid, van het Bal. In artikel 11.111, tweede lid, van het Bal is bepaald dat de herplantplicht niet geldt voor houtopstanden op erven of in tuinen. Volgens het Van Dale's groot woordenboek der Nederlandse taal betekent het woord "erf": grond behorend en gelegen bij een huis. Als die uitleg gevolgd wordt zou in dit geval de uitzonderingscategorie van artikel 11.111, tweede lid, aanhef en onder b, van het Bal van toepassing zijn en zou er geen herplantplicht gelden. Naar het oordeel van de voorzieningenrechter is het de vraag of er aanleiding bestaat om aan de hand van de Nvt tot een andere of nadere uitleg te komen in die zin dat daaronder dient te worden verstaan een houtopstand van beperkte omvang. Gelet hierop twijfelt de voorzieningenrechter aan de rechtmatigheid van het bestreden besluit.

[...] Bestaan van een herplantplicht

[...] 8.3.1. Uit artikel 11.111, tweede lid, aanhef en onder b, van het Bal volgt dat de afdeling niet gaat over houtopstanden op erven of in tuinen.

8.3.2. Uit de Nota van Toelichting (NvT, Staatsblad 2021/22, p. 310) dient te worden afgeleid dat enkele categorieën van houtopstanden zijn uitgezonderd omdat de bescherming van die categorieën te weinig zou bijdragen aan de oogmerken van natuurbescherming, het behoud van het bosareaal in Nederland of landschapsbescherming, om een algemene beperking van het eigendomsrecht via overal in het land toepasselijke rijksregels te rechtvaardigen. Het gaat hier om houtopstanden van beperkte omvang, te weten houtopstanden op erven en in tuinen (onder b), populieren en wilgen langs wegen, waterwegen en landbouwgronden (onder g) en houtopstanden daarbuiten die een beperkte oppervlakte hebben (kleiner dan 10 are) of onderdeel uitmaken van een beplanting van ten hoogste 20 bomen (onder j).

8.4. Tussen partijen is niet in geschil, en de voorzieningenrechter neemt dit als een vaststaand gegeven aan, dat verzoeker in het buitengebied van Borger woont op een groot perceel van circa 1,5 hectare en dat hij op dit perceel over een groot erf en een grote tuin beschikt. Verder stelt de voorzieningenrechter vast dat verweerder in het bestreden besluit niet is ingegaan op de vraag of in dit geval een uitzonderingscategorie van artikel 11.111, tweede lid, van het Bal van toepassing is. In het verweerschrift heeft verweerder, onder verwijzing naar de NvT, aangegeven dat de uitzonderingscategorie, als bedoeld in artikel 11.111, tweede lid, aanhef en onder b, van het Bal in dit geval niet van toepassing is, omdat er geen sprake is van een houtopstand van een beperkte omvang. In artikel 11.111, tweede lid, aanhef en onder b, van het Bal is bepaald dat de herplantplicht niet geldt voor houtopstanden op erven of in tuinen. Uitgangspunt in vaste jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS), onder meer kenbaar uit [ECLI:NL:RVS:2024:5134](#), is dat wordt uitgegaan van de tekst van de wettelijke regeling, tenzij er sprake is van onduidelijkheid. Volgens het Van Dale's groot woordenboek der Nederlandse taal

betekent het woord "erf": grond behorend en gelegen bij een huis. Als die uitleg gevolgd wordt zou in dit geval de uitzonderingscategorie van artikel 11.111, tweede lid, aanhef en onder b, van het Bal van toepassing zijn en zou er geen herplantplicht gelden. Naar het oordeel van de voorzieningenrechter is het de vraag of er aanleiding bestaat om aan de hand van de Nvt tot een andere of nadere uitleg te komen in die zin dat daaronder dient te worden verstaan een houtopstand van beperkte omvang. Gelet hierop twijfelt de voorzieningenrechter aan de rechtmatigheid van het bestreden besluit. Dit betekent dat er mogelijk een gebrek kleeft aan het bestreden besluit.

8.5. Bij de beoordeling van de vraag of er aanleiding is tot het treffen van een voorlopige voorziening en/of het opleggen van een maatregel dient de voorzieningenrechter de betrokken belangen van partijen af te wegen. Dienaangaande overweegt de voorzieningenrechter als volgt.

Belangenafweging

9. Na afweging van de betrokken belangen is de voorzieningenrechter van oordeel dat er in dit geval aanleiding bestaat om de gevraagde voorlopige voorziening toe te wijzen, inhoudende dat het bestreden besluit wordt geschorst tot zes weken nadat door verweerder is beslist op de bezwaren van verzoeker. [...]

JnB 2025, 7

Voorzieningenrechter Rechtbank Amsterdam, 17-12-2024,

[ECLI:NL:RBAMS:2024:7981](#)

college van burgemeester en wethouders van de gemeente Diemen, verweerder.

Omgevingswet 5.1 lid 1 aanhef en onder a, 22.8

Bomenverordening Diemen 2010 2

OMGEVINGSWET. BOPA. KAPPEN BOMEN. PARTICIPATIE. Twee vergunningen voor het kappen van bomen. De voorzieningenrechter is van oordeel dat vergunninghouder met het geschetste participatietraject voldoende aan participatie heeft gedaan. Deze participatie vond voornamelijk plaats tijdens de presentatie van het achterliggende herinrichtingsplan. De omgevingsvergunningen zien op de uitvoering van dat herinrichtingsplan. De kap van deze bomen was daarom ook tijdens dit participatietraject bekend. Ook verzoekster heeft haar bezwaren tegen de kap van de bomen daarom naar voren kunnen brengen in dit participatietraject. ZWAARWEGENDE MAATSCHAPPELIJKE BELANGEN. Het college heeft onvoldoende gemotiveerd waarom 4 bomen vanwege zwaarwegende maatschappelijke belangen moeten worden gekapt. In de boomeffectanalyse is opgenomen dat een ophoging tot maximaal 20 centimeter mogelijk is. Een dikker pakket zal leiden tot grootschalige uitval van bomen en moet daarom worden afgeraden. De voorzieningenrechter leidt hieruit af dat de werkzaamheden weliswaar negatieve effecten hebben op de bomen, maar dit enkele feit is onvoldoende om van zwaarwegende maatschappelijke belangen te kunnen spreken. De ophoging kan immers ook plaatsvinden als de bomen blijven staan. Ook blijkt niet dat de bomen gevaar opleveren als zij blijven staan.

JnB 2025, 8

Voorzieningenrechter Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 06-12-2024,

[ECLI:NL:RBZWB:2024:8905](#)

minister van Infrastructuur en Waterstaat.

Omgevingswet 10.20

OMGEVINGSWET. GEDOOGPLICHT. Opleggen gedoogplicht op grond van artikel 10.20

Omgevingswet. I.c. is met name in geschil of er in dit geval een redelijke poging is gedaan om schriftelijke overeenstemming te bereiken, zoals bedoeld onder b van artikel 10.11 van de Omgevingswet. I.c. wordt geoordeeld dat er geen reden is om aan te nemen dat de jurisprudentie van de Afdeling onder de Belemmeringenwet privaatrecht, onder de werking van de Omgevingswet niet meer van toepassing kan worden geacht. In artikel 10.11 van de Omgevingswet zijn immers de criteria neergelegd, zoals deze waren opgenomen in de Belemmeringenwet privaatrecht, en die zijn getoetst door de Afdeling. Deze criteria zijn van toepassing op gedoogplichten op te leggen op grond van afdeling 10.3 van hoofdstuk 10 van de Omgevingswet. De voorzieningenrechter overweegt dat deze criteria wel bezien moeten worden in het licht van een gedoogplicht waarbij de werkzaamheden een tijdelijk karakter hebben. In het geval van onderzoekswerkzaamheden is hiervan sprake. Dit betekent dat de toets of een redelijke poging is gedaan om tot schriftelijke overeenstemming te komen een andere en lichtere moet zijn. Het gaat in het kader van de belangenafweging die de voorzieningenrechter nu doet, te ver om dit nader uit te werken, maar de voorzieningenrechter houdt met deze lichtere toets wel rekening in het kader van diezelfde belangenafweging. Het verzoek om voorlopige voorziening wordt afgewezen. Het belang van TenneT bij uitvoering van de gedoogbeschikking, namelijk het doen van onderzoek ten behoeve van een voorziening in het kader van het algemeen belang, dient zwaarder te wegen dan het belang van verzoeker bij een mogelijke kans op schade aan het perceel.

JnB 2025, 9

ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5198](#)

de raad van de gemeente Zaanstad en het college van burgemeester en wethouders van Zaanstad, verweerders.

Invoeringswet Omgevingswet 4.6 lid 3

Aanvullingswet geluid Omgevingswet 3.5 lid 1 aanhef en onder b sub 1, 3.6 lid 1 aanhef en onder c sub 2

Wet geluidhinder (hierna: Wgh) 110a

Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro)

OMGEVINGSWET. OVERGANGSRECHT. WET GELUIDHINDER. Zoals is overwogen in de uitspraak van de ABRS van 05-06-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:2324](#) is in artikel 3.5, eerste lid, aanhef en onder b, onder 1°, en artikel 3.6, eerste lid, aanhef en onder c, onder 2°, van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet specifiek overgangsrecht opgenomen voor besluiten op grond van de Wgh tot het vaststellen van hogere waarden voor de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting van woningen, geluidsgevoelige gebouwen en geluidsgevoelige terreinen vanwege wegverkeerslawaai respectievelijk industrielawaai. Omdat wat de ABRS heeft overwogen in die uitspraak onduidelijkheden kan oproepen over het moment waarop het nieuwe recht van toepassing, overweegt de ABRS het volgende.

Op een besluit tot het vaststellen van een hogere waarde voor de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting van bestaande, in aanbouw zijnde, geprojecteerde of nog niet geprojecteerde woningen in zones langs wegen - behoudens provinciale wegen - blijft het recht zoals dat gold vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet van toepassing totdat het besluit onherroepelijk is. Maar dan moet die hogere waarde wel zijn vastgesteld ten behoeve van een besluit waarvoor een aanvraag is ingediend of waarvan een ontwerp ter inzage is gelegd vóór het tijdstip van inwerkingtreding van die wet.

Op een besluit tot het vaststellen van een hogere waarde voor de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting van bestaande, in aanbouw zijnde, geprojecteerde of nog niet geprojecteerde woningen in zones langs provinciale wegen blijft het recht zoals dat gold vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet van toepassing totdat het besluit onherroepelijk is. Maar dan moet die hogere waarde wel zijn vastgesteld ten behoeve van een besluit waarvoor een aanvraag is ingediend of waarvan een ontwerp ter inzage is gelegd vóór het tijdstip waarop de onder artikel 3.5, eerste lid, aanhef en onder a, van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet bedoelde besluiten tot vaststelling van geluidproductieplafonds als omgevingswaarden in werking zijn getreden.

Op een besluit tot het vaststellen van een hogere waarde voor de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting van bestaande, in aanbouw zijnde, geprojecteerde of nog niet geprojecteerde woningen in zones rond industrieterreinen blijft het recht zoals dat gold vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet van toepassing totdat het besluit onherroepelijk is. Maar dan moet die hogere waarde wel zijn vastgesteld ten behoeve van een besluit waarvoor een aanvraag is ingediend of waarvan een ontwerp ter inzage is gelegd vóór het tijdstip waarop de onder artikel 3.6, eerste lid, aanhef en onder a, van de Aanvullingswet geluid Omgevingswet bedoelde besluiten tot vaststelling van geluidproductieplafonds als omgevingswaarden in werking zijn getreden.

De hogere waarden voor de ten hoogste toelaatbare geluidsbelasting van een aantal nog niet geprojecteerde woningen in de zone langs de Noorderveenweg - die geen provinciale weg is - zijn vastgesteld ten behoeve van het bestemmingsplan [...] waarvan het ontwerp op 21 december 2023 ter inzage is gelegd. Dat betekent dat in dit geval het recht, waaronder de Wro en de Wgh, zoals dat gold vóór 1 januari 2024 van toepassing blijft.

[Naar inhoudsopgave](#)

Wabo

JnB 2025, 10

ABRS 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5431](#)

college van burgemeester en wethouders van Eindhoven.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

WABO. OMGEVINGSVERGUNNING. VERTROUWENSBEGINSEL. I.c. wordt geoordeeld dat de toezegging door [naam], werkzaam voor de gemeente, aan appellant dat aan appellant een persoonsgebonden omgevingsvergunning zou worden verleend aan het college kan worden toegerekend. Appellant mocht afgaan op wat [naam] hem heeft verteld. De toezegging van [naam] acht de Afdeling doorslaggevend. De enkele omstandigheid dat [appellant] gedurende het proces is bijgestaan door een professionele rechtsbijstandverlener geeft geen grond voor een ander oordeel.

[...] 6.8. Wie zich beroept op het vertrouwensbeginsel moet ten eerste aannemelijk maken dat van de kant van de overheid toezeggingen of andere uitlatingen zijn gedaan of gedragingen zijn verricht waaruit betrokkene in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs kon en mocht afleiden of het bestuursorgaan een bepaalde bevoegdheid zou uitoefenen en zo ja hoe.

Vereist is dat de toezegging, andere uitlating of gedraging afkomstig is van het bevoegde bestuursorgaan of aan het bevoegde bestuursorgaan moet worden toegerekend. Van toerekening van een onbevoegde uitlating is sprake als de betrokkene in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs kon en mocht veronderstellen dat degene die de uitlating deed of de gedraging verrichtte de opvatting van het bevoegde orgaan vertolkte.

Er is geen sprake van gerechtvaardigde verwachtingen als:

- degene die een beroep doet op het vertrouwensbeginsel de relevante feiten en omstandigheden onjuist of onvolledig heeft weergegeven;
- hij/zij gelet op zijn specifieke kennis of deskundigheid had moeten beseffen dat de uitlating of gedraging in strijd was met de toepasselijke rechtsregels;
- de uitlating zo duidelijk in strijd was met de toepasselijke rechtsregels dat hij/zij dit had moeten beseffen;
- hij/zij besepte of had moeten beseffen dat de uitlating van de ambtenaar ging over een beslissing die buiten de bevoegdheid van het bestuursorgaan lag.

Dat sprake is van gerechtvaardigde verwachtingen betekent niet dat daaraan altijd moet worden voldaan. Andere belangen, zoals het algemeen belang of de belangen van derden, kunnen zwaarder wegen. Bij deze belangenafweging kan ook een rol spelen of betrokkene op basis van de gewekte verwachtingen handelingen heeft verricht of nagelaten als gevolg waarvan hij/zij schade heeft geleden of nadeel heeft ondervonden. Wanneer er andere belangen in de weg staan aan honorering van het gewekte vertrouwen kan voor het bestuursorgaan de verplichting ontstaan om de geleden schade te vergoeden als onderdeel van de besluitvorming.

6.9. De rechtbank heeft terecht overwogen dat de mededeling in de brief van 29 november 2018, dat de verlenging van de beslistermijn op de aanvraag de kans op een positief besluit zou vergroten, niet kan worden aangemerkt als een toezegging dat de gevraagde omgevingsvergunning zou worden verleend. Daaruit blijkt niet dat het college heeft toegezegd dat positief zou worden beslist op de aanvraag na de verlenging van de termijn. De brief bevat hooguit de door het college uitgesproken verwachting dat de kans op een positief besluit groter zou zijn ingeval de beslistermijn zou worden verlengd.

6.10. De rechtbank heeft ook terecht overwogen dat [appellant] in de brief van 4 juni 2019 een bevestiging heeft mogen lezen van de toezegging door Wensing aan [appellant], dat aan [appellant] een persoonsgebonden omgevingsvergunning zou worden verleend. In die brief is immers de toezegging van Wensing bevestigd, dat als [appellant] een gewijzigde tekening indient om tegemoet te komen aan het stedenbouwkundige bezwaar, aan hem een persoonsgebonden omgevingsvergunning wordt verleend.

6.11. Maar anders dan de rechtbank is de Afdeling van oordeel dat de toezegging aan het college kan worden toegerekend.

Voor dit oordeel neemt de Afdeling allereerst in aanmerking dat het initiatief om te komen tot een oplossing afkomstig is geweest van Wensing. Dat heeft het college op de zitting bevestigd. Wensing is werkzaam als adviseur binnen het ruimtelijk domein van de gemeente, en, zo is op de zitting toegelicht, wordt vaker door het college ingezet om in vergelijkbare zaken of complexe dossiers tot een oplossing te komen. Tijdens het telefoongesprek op 7 mei 2019 heeft Wensing met [appellant] de mogelijkheid besproken dat aan hem een omgevingsvergunning wordt verleend voor een bedrijfswoning. Wensing heeft daarop op eigen initiatief een voorbeeld-conceptvergunning van een dergelijke vergunning aan [appellant] toegestuurd. Uit die conceptvergunning, waarbij de namen van de betreffende vergunninghouder(s) is (zijn) weggelakt, blijkt dat het college in een ander geval vanwege specifieke persoonlijke omstandigheden een omgevingsvergunning heeft verleend met toepassing van artikel 4, negende lid, bijlage II bij het Bor, waarbij door middel van het verbinden van voorschriften het gebruik als dienstwoning wordt beperkt tot het gebruik door de vergunninghouder en zijn directe familie. Daarmee tracht het college te voorkomen dat het bedrijventerrein verder verkleurt.

Uit de brieven van 21 mei 2019 en 4 juni 2019 blijkt vervolgens dat tussen Wensing en [appellant] is besproken dat als [appellant] een gewijzigde tekening zou indienen om aan het stedenbouwkundige bezwaar met betrekking tot de hoofdontsluiting tegemoet te komen, dat dan aan hem zo'n omgevingsvergunning zou worden verleend. Het college heeft deze gemaakte afspraken bij brief van 4 juni 2019 bevestigd, en heeft ook bevestigd dat was voldaan aan de voorwaarde dat een gewijzigde tekening zou worden ingediend. Daarbij is tevens relevant dat het college op de zitting heeft erkend dat de uitlatingen van Wensing namens het college zijn gedaan.

Naar het oordeel van de Afdeling kan onder die omstandigheden, in hun onderlinge samenhang bezien, niet aan [appellant] worden tegengeworpen dat hij had moeten beseffen dat een persoonsgebonden omgevingsvergunning op grond van de Wabo niet kan worden verleend. Anders dan het college heeft betoogd, mocht [appellant] afgaan op wat Wensing hem heeft verteld. De toezegging van Wensing acht de Afdeling doorslaggevend. De enkele omstandigheid dat [appellant] gedurende het proces is bijgestaan door een professionele rechtsbijstandverlener geeft geen grond voor een ander oordeel. Het betoog slaagt in zoverre. [...]

JnB 2025, 11

Rechtbank Overijssel, 23-12-2024, [ECLI:NL:RBOVE:2024:6933](#)

college van burgemeester en wethouders van Steenwijkerland.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) 2.1 lid 1 onder c

WABO. HANDHAVING. OVERTREDER. I.c. wordt geoordeeld dat de gemeente niet kan worden aangemerkt als functioneel dader en daarmee niet als overtreder van het verbod, neergelegd in artikel 2.1, eerste lid, onder c, van de Wabo, om de loswal in strijd met bestemmingsplan 2017 te laten gebruiken voor mechanisch verladen. Verwijzing naar ABRS 12-06-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:2393](#). Niet is in geschil dat de gemeente (dat is de rechtspersoon) het verboden gebruik (mechanisch laden en lossen) zelf niet uitvoert. Aan de vereisten van beschikkingmacht en aanvaarding wordt niet voldaan. De gemeente is weliswaar eigenares van de gronden waarop de loswal is gerealiseerd, maar het is voor de gemeente niet mogelijk om de gehele loswal af te sluiten om zo mechanisch verladen bij de loswal te voorkomen. De gemeente moet er immers tevens zorg voor dragen dat het wel toegestane gebruik (handmatig laden en lossen) doorgang moet kunnen vinden. Ook is sprake van openbaar gebied wat niet zo maar afgesloten kan worden. Ook wordt niet voldaan aan het vereiste van aanvaarding dat dit strijdige gebruik plaatsvindt. Van de gemeente kan niet meer worden gevergd dan wat zij tot op heden heeft gedaan.

JnB 2025, 12

Rechtbank Limburg, 13-12-2024, [ECLI:NL:RBLIM:2024:9335](#)

college van burgemeester en wethouders van de gemeente Heerlen.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

WABO. HANDHAVING. Last onder dwangsom en weigering omgevingsvergunning. Op grond van vaste jurisprudentie is voor het voldoen aan een last (onder dwangsom of bestuursdwang) geen omgevingsvergunning vereist. In dit geval ziet de gelaste optie op een afwijking van het bestemmingsplan. Het weigeren van de omgevingsvergunning – omdat die niet nodig is gelet op de opgelegde last – zou betekenen dat belangen van (eventuele) derden niet, in ieder geval niet expliciet, worden betrokken bij het toestaan van een situatie die afwijkt van een vastgesteld bestemmingsplan waaraan iedereen in beginsel rechtszekerheid kan ontlenen. Derden worden dan niet in de gelegenheid gesteld daarvan iets te vinden. De rechtbank vindt dus dat in dit geval, ondanks voornoemde jurisprudentie, nog wel een omgevingsvergunning nodig is.

JnB 2025, 13

MK Rechtbank Oost-Brabant, 24-10-2024, [ECLI:NL:RBOBR:2024:4972](#)

college van burgemeester en wethouders van de gemeente Bernheze.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) 2.20a, 2.27

Wet ruimtelijke ordening (Wro) 4.1

Besluit omgevingsrecht (Bor) 6.6

Interim omgevingsverordening Noord-Brabant (IOV)

WABO. IOV. OMGEVINGSVERGUNNING. VVGB. Afwijzing aanvraag omgevingsvergunning voor wijziging bestaande geitenhouderij. I.c. wordt geoordeeld dat GS in het bestreden besluit onvoldoende heeft gemotiveerd waarom de vvgb in dit geval redelijkerwijs niet kan worden verleend. GS heeft met de in het bestreden besluit gegeven motivering vastgehouden aan de redenen voor het instellen van het zogenoemde geitenmoratorium, zonder in te gaan op de vraag of er in dit geval aanleiding bestaat om daarvan af te wijken. Daarmee heeft GS onvoldoende aannemelijk gemaakt dat een redelijke toepassing van de afwijkingsbevoegdheid niet mogelijk is.

Jurisprudentie Wabo-milieu:

- MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5417](#);

- Rechtbank Overijssel, 19-12-2024, [ECLI:NL:RBOVE:2024:6820](#).

[Naar inhoudsopgave](#)

8.40- en 8.42-AMvB's

JnB 2025, 14

ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5403](#)

college van burgemeester en wethouders van Molenlanden.

Activiteitenbesluit milieubeheer (hierna: Activiteitenbesluit) 1 lid 1

Wet milieubeheer 1.1 lid 1

ACTIVITEITENBESLUIT. INRICHTING. Afwijzing handhavingsverzoek. I.c. wordt overwogen dat de ruimte waar de feesten plaatsvinden, door de maatschap op de zitting ook wel aangeduid als bedrijfskantine, samen met de rest van de veehouderij, deel uitmaakt van de inrichting. Omdat de feesten binnen de inrichting plaatsvinden, moeten die worden betrokken bij de beoordeling van de milieugevolgen van de inrichting. Dit betekent dat in zoverre ook op de feesten het Activiteitenbesluit van toepassing is. De stelling dat de feesten privéhandelingen zijn en daarom zijn uitgezonderd van de werking van het Activiteitenbesluit, maakt dat niet anders. Het Activiteitenbesluit kent geen grondslag voor het maken van zo'n uitzondering.

Overige jurisprudentie Activiteitenbesluit milieubeheer:

- ABRS, 24-12-2025, [ECLI:NL:RVS:2024:5416](#).

[Naar inhoudsopgave](#)

Natuurbescherming

JnB 2025, 15

MK Rechtbank Den Haag, 24-12-2024, [ECLI:NL:RBDHA:2024:22000](#)

minister voor Natuur en Stikstof (thans: de staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), verweerder.

Wet natuurbescherming (Wnb)

NATUURBESCHERMING. NATUURVERGUNNING. INTERN SALDEREN. WIJZIGING RECHTSPRAAK ABRS. HEROPENEN ONDERZOEK. Onder verwijzing naar de uitspraken **ABRS van 18-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:4909](#) en [ECLI:NL:RVS:2024:4923](#)**, waarbij de rechtspraak over intern salderen is gewijzigd, heropent de rechtbank het onderzoek en stelt partijen in de gelegenheid zich schriftelijk uit te laten over de betekenis van deze uitspraken voor de lopende beroepsprocedures over de natuurvergunning van Schiphol.

JnB 2025, 16

Voorzieningenrechter Rechtbank Den Haag, 24-12-2024, [ECLI:NL:RBDHA:2024:21900](#)

college van gedeputeerde staten van Zuid-Holland, het college.

Richtsnoeren van de Europese Commissie inzake de strikte bescherming van diersoorten van communautair belang uit hoofde van de habitatrichtlijn (Richtsnoeren)

Wet natuurbescherming (Wnb) 3.8 lid 5, 3.10 lid 1 onder a, lid 2, 3.17 lid 1 aanhef en onder a

NATUURBESCHERMING. NATUURONTHEFFING. NOODZAAK. Ontheffing Wnb-verboden voor het jaarrond vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of verblijfplaatsen van de vos en vangen en doden van de vos. I.c. wordt geoordeeld dat het college met de verwijzing naar de onderbouwing in het faunabeheerplan aannemelijk heeft gemaakt dat de verleende ontheffing bijdraagt aan het belang van de bescherming van de populaties van de zilvermeeuw en de kleine mantelmeeuw in het havengebied van Rotterdam. Het college heeft voldoende aannemelijk gemaakt dat (ook) vossen graafschade kunnen veroorzaken aan onder meer de taluds van wegen, spoorwegen, waterkeringen en tankdijken.

ANDERE BEVREDIGENDE OPLOSSING. Graafschade. Aannemelijk is gemaakt dat er geen andere bevredigende oplossing voor het voorkomen van graafschade is dan het vernielen van vaste voortplantings- en rustplaatsen van de vos.

Vangen en doden vos. Naar het voorlopig oordeel van de voorzieningenrechter zijn de Richtsnoeren wel van belang bij de uitleg van het begrip ‘andere bevredigende oplossing’, ook als het gaat om een ontheffing voor een nationale soort. De Richtsnoeren bevatten handvatten, mede afgeleid uit rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie, die van belang zijn voor de beoordeling of de gevraagde ontheffing aan de in artikel 3.8, vijfde lid, van de Wnb opgenomen voorwaarden voldoet. Die voorwaarden zijn immers een implementatie van artikel 9, eerste lid, van de Vogelrichtlijn en artikel 16, eerste lid, van de Habitatrichtlijn, die dezelfde voorwaarden kennen.

JnB 2024, 17

MK Rechtbank Midden-Nederland, 18-12-2024, [ECLI:NL:RBMNE:2024:6918](#)

college van gedeputeerde staten van de provincie Utrecht, verweerder.

Wet natuurbescherming (Wnb) 5.4 lid 1, lid 2

NATUURBESCHERMING. NATUURVERGUNNING. INTREKKING. Afwijzing verzoek intrekking/wijziging natuurvergunning. I.c. wordt geoordeeld dat GS onvoldoende inzichtelijk hebben gemaakt met welke passende maatregelen binnen afzienbare tijd uitvoering wordt of zal worden gegeven aan de noodzakelijke daling van de stikstofdepositie in Natura 2000-gebied Kolland & Overlangbroek. Verwijzing naar ABRS 21-01-2021, [ECLI:NL:RVS:2021:71](#) (Logtsebaan). Motiveringsgebrek. GS mogen in het nieuw te nemen besluit uitgaan van de voor Kolland & Overlangbroek vastgestelde kritische depositiewaarde (KDW) van 26,1 kg N/ha/jaar, wat gelijk is aan 1.857 mol/ha/jaar. Deze KDW is gebaseerd op het meest recente wetenschappelijk onderzoek.

[Naar inhoudsopgave](#)

Planschade

JnB 2025, 18

ABRS, 31-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5465](#)

college van burgemeester en wethouders van Teylingen.

Wet ruimtelijke ordening (Wro) 6.1

PLANSCHADE. OBJECTIEVE EN SUBJECTIEVE VOORZIENBAARHEID. Tegemoetkoming in planschade als gevolg van wijzigingsplan. Beoordelingskader voor voorzienbaarheid. Objectieve en subjectieve voorzienbaarheid. Verwijzing naar ABRS 24-07-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:3023](#). I.c. wordt geoordeeld dat het college zich mocht baseren op het advies van SAOZ. Uit het advies van SAOZ volgt dat het voor [partij] ten tijde van de aankoop van de kavels [locatie 1] op grond van de wijzigingsbevoegdheid uit het bestemmingsplan niet voorzienbaar was dat op het perceel van [appellant] aan de [locatie 2] een woning zou worden gebouwd. Aan [partij] kan geen subjectieve voorzienbaarheid worden tegengeworpen. Aan schriftelijke verklaringen van derden komt geen betekenis toe als niet buiten twijfel is dat de aanvrager van die documenten ten tijde van de aankoop van zijn woning op de hoogte was. Verwijzing naar ABRS 20-12-2017, [ECLI:NL:RVS:2017:3517](#).

JnB 2025, 19

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5369](#)

college van burgemeester en wethouders van Rotterdam

Wet ruimtelijke ordening (Wro) 6.1

Gedragscode voor gerechtelijk deskundigen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken (Gedragscode) 4.12

PLANSCHADE. VERSLAGEN VAN DE STAB. PLANVERGELIJKING. SCHADEFACTOREN. NORMAAL MAATSCHAPPELIJK RISICO. VOORZIENBAARHEID. Tegemoetkoming in planschade woontorens Zalmhavencomplex. Hoewel de rechtbank i.c. de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak voor Milieu en Ruimtelijke Ordening (STAB) ten onrechte niet de gelegenheid heeft geboden om een conceptverslag aan partijen uit te brengen, zijn partijen hierdoor niet in hun belangen geschaad. Van strijd met artikel 6 van het EVRM is geen sprake. Anders dan Zalmhaven en het college hebben aangevoerd, lag de nieuwe planologisch ontwikkeling niet geheel in de lijn der verwachtingen. De rechtbank heeft terecht en op goede gronden een normaal maatschappelijk risico van 4% passend geacht. Hoger beroepen zijn ongegrond.

[...] De totstandkoming van het verslag van de STAB aan de rechtbank

[...] 13.1. Het gerechtsbestuur van de rechtbank Rotterdam heeft op 27 mei 2021 het

Procesreglement bestuursrecht rechtbanken 2021 van toepassing verklaard. In artikel 9.1, derde lid, van het Procesreglement is bepaald dat het van toepassing is op de verdere behandeling van zaken waarop het vorige procesreglement van toepassing was. In artikel 2.12, tweede lid, van het Procesreglement is bepaald dat de bestuursrechter het verslag van de deskundige binnen één week na ontvangst aan partijen stuurt. De rechtbank heeft de STAB-verslagen van 13 oktober 2021 in alle zaken bij brief van 28 oktober 2021 aan partijen gezonden en dus niet binnen de termijn van één week als bedoeld in artikel 2.12, tweede lid, van het Procesreglement. Hieraan kunnen echter geen gevolgen worden verbonden, omdat deze termijn een termijn van orde is.

13.2. Het verslag van de StAB van 13 oktober 2021 in deze zaak is niet met toepassing van artikel 4.12 van de Gedragscode tot stand gekomen. In artikel 4.12 van de Gedragscode is bepaald dat een deskundige partijen in de gelegenheid stelt op- en aanmerkingen te maken op het concept-verslag, dat hij deze opmerkingen in zijn verslag weergeeft en daarop gemotiveerd reageert.

Gelet op artikel 4.12 van de Gedragscode, lag het op de weg van de rechtbank om de STAB in staat te stellen aan partijen gelegenheid te bieden om te reageren op een conceptverslag. Uit de opdrachtbrief van 12 mei 2021 volgt dat de rechtbank dit niet heeft gedaan. In de opdrachtbrief heeft de rechtbank namelijk de STAB verzocht om naar aanleiding van de door aanvragers en Zalmhaven aangevoerde beroepsgronden een onderzoek in te stellen en haar bevindingen kenbaar te maken in een schriftelijk advies. Daaraan heeft de rechtbank toegevoegd dat partijen op het door de STAB uitgebrachte advies kunnen reageren door het indienen van een zienswijze bij de rechtbank.

De STAB heeft partijen in de gelegenheid gesteld hun standpunten bij de deskundige naar voren te brengen. Volgens het STAB-verslag hebben de opstellers P.A.H.M Willems en J.F. Voerman van de STAB op 22 juni 2021 de zaken besproken met M. Corbeau van Zalmhaven, de advocaten R.J.G. Bäcker en D.G.I. Caelers van Zalmhaven en de adviseurs W. Kroesen en E. van Ossenbruggen van Ecorys. In het verslag van de STAB is verder vermeld dat Voerman en Willems ook hebben gesproken met de vertegenwoordigers van de aanvragers en met vertegenwoordigers van het college.

De rechtbank heeft, na verlenging, partijen de gelegenheid geboden om binnen de in artikel 8:47, vijfde lid, van de Awb vermelde termijn van vier weken over de STAB-verslagen zienswijzen in te dienen en alle partijen hebben dat ook gedaan. Bij zijn zienswijze heeft het college een nader advies van JvO van 23 november 2021 overgelegd. Bij haar zienswijze heeft Zalmhaven een door Ecorys opgesteld rapport van 10 november 2021 overgelegd. In dit verband is verder van belang dat de STAB aan de rechtbank weliswaar veertien verslagen heeft uitgebracht, maar dat deze verslagen grotendeels identiek zijn. Volgens het proces-verbaal heeft de rechtbank op de zitting de STAB-verslagen uitgebreid met partijen besproken en hebben de opstellers van de STAB-verslagen op de zitting onderdelen van de verslagen nader toegelicht. De aan de rechtbank uitgebrachte STAB-verslagen zijn verder ook op de zittingen van 21 juni 2023 en 22 oktober 2024 van de Afdeling uitgebreid aan de orde geweest.

De Afdeling heeft na de zitting van 21 juni 2023 de STAB benoemd tot deskundige voor het doen van nader onderzoek. De STAB heeft partijen in de gelegenheid gesteld op conceptverslagen te reageren voordat zij verslag heeft uitgebracht aan de Afdeling. De Afdeling heeft partijen tevens in de gelegenheid gesteld om een zienswijze in te dienen op de aan de Afdeling uitgebrachte STAB-verslagen. De aan de Afdeling uitgebrachte STAB-verslagen zijn voorts uitgebreid met partijen besproken op de zitting van 22 oktober 2024. P.A.H.M Willems, de opsteller van het aanvullend STAB-verslag, en taxateur M. de la Court hebben op deze zitting voor zover nodig een nadere toelichting gegeven.

Hoewel de rechtbank de STAB ten onrechte niet de gelegenheid heeft geboden om een conceptverslag aan partijen uit te brengen, zijn partijen hierdoor naar het oordeel van de Afdeling niet in hun belangen geschaad. Gelet op hetgeen hiervoor is overwogen, zijn het college en Zalmhaven namelijk in de gelegenheid geweest om effectief hun inbreng te geven in het kader van het onderzoek door de deskundige en hebben zij op de resultaten van dat onderzoek adequaat tegenspraak kunnen leveren. Van strijd met artikel 6 van het EVRM is dus geen sprake. Zalmhaven heeft tijdens het onderzoek via de STAB aan de aanvragers gevraagd of een door Zalmhaven ingeschakelde taxateur aanwezig mocht zijn bij de opnames van de woningen door STAB-adviseur Willems en taxateur De la Court. De aanvragers hebben dat verzoek, via de STAB, twee keer afgewezen. Het verzoek van Zalmhaven aan de rechtbank om de STAB te instrueren bij de opnames een door Zalmhaven ingeschakelde taxateur uit te nodigen, heeft de rechtbank bij brief van 17 september 2021 afgewezen.

Naar het oordeel van de Afdeling is Zalmhaven niet in haar verdedigingsbelang geschaad door de omstandigheid dat een door haar ingeschakelde taxateur niet bij de opnames aanwezig heeft kunnen zijn. Daarbij neemt de Afdeling in aanmerking dat de STAB een onafhankelijke en onpartijdige gerechtelijke deskundige is. De STAB heeft haar advies dan ook niet namens één van de partijen, maar op verzoek van de rechtbank opgesteld en aan de rechtbank uitgebracht. Verder is van belang dat De la Court zijn taxaties, onder verantwoordelijkheid van de STAB, als onafhankelijk en onpartijdige taxateur heeft verricht. Verder bestond voor de aanvragers geen verplichting om een door Zalmhaven ingeschakelde taxateur bij de opnames in hun appartementen aanwezig te laten zijn. Naar het oordeel van de Afdeling heeft de rechtbank het daartoe ingediende verzoek van Zalmhaven dan ook terecht afgewezen.

13.3. Zoals Zalmhaven terecht heeft aangevoerd, heeft de rechtbank op verzoek van de STAB de termijn voor het uitbrengen van de verslagen verlengd. Anders dan Zalmhaven heeft gesteld, valt hieruit niet af te leiden dat de STAB onvoldoende tijd heeft gehad om onderzoek te doen en haar verslagen op te stellen. De Afdeling leidt hieruit integendeel af dat als de STAB meer tijd nodig had

gehad voor haar onderzoek of het opstellen van de verslagen, zij de rechtbank daarom zou hebben gevraagd. Zalmhaven heeft haar stelling dat de STAB onvoldoende tijd heeft gehad voor haar onderzoek en het opstellen van de verslagen verder niet gemotiveerd.

[...] 33.3. [...]

Uit het voorgaande volgt dat, anders dan Zalmhaven en het college hebben aangevoerd, de nieuwe planologisch ontwikkeling niet geheel in de lijn der verwachtingen lag. De rechtbank heeft op grond van het voorgaande terecht en op goede gronden een normaal maatschappelijk risico van 4% passend geacht. [...]

Zie in dit verband ook de uitspraken van dezelfde datum [ECLI:NL:RVS:2024:5378](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5381](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5379](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5382](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5407](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5408](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5411](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5412](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5380](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5426](#), [ECLI:NL:RVS:2024:5425](#) en [ECLI:NL:RVS:2024:5424](#).

[Naar inhoudsopgave](#)

Waterwet

JnB 2025, 20

ABRS, 24-12-2025, [ECLI:NL:RVS:2024:5404](#)

dagelijks bestuur van het Waterschap Brabantse Delta.

Waterwet 1.1, 6.13, 6.21

Keur waterschap Brabantse Delta 2015

WATERWET. Verlening watervergunning. I.c. lijkt de rechtbank ervan uit te gaan dat het dagelijks bestuur bij de afweging van belangen in het kader van de verlening of weigering van een watervergunning geen andere belangen dan waterstaatkundige belangen mag meewegen. Dat is niet juist. Doorgaans zal immers het belang van degene die de watervergunning aanvraagt juist niet zijn gelegen in waterstaatkundige belangen, zoals in dit geval het belang van vergunninghouder om te kunnen beschikken over een brug voor de ontsluiting van zijn perceel. De opvatting van de rechtbank dat die andere belangen als zijnde geen waterstaatkundige belangen geen rol mogen spelen in de belangenafweging is onjuist. Dat neemt niet weg dat de rechtbank, gegeven de gegroundverklaring van het beroep, de rechtsgevolgen van het besluit tot verlening van de watervergunning in stand heeft kunnen laten.

Besluit waarbij het dagelijks bestuur een watervergunning verleend voor het aanleggen van een brug over de a-watgang. [...]

Bespreking hoger beroep

5. [appellant A] en anderen betogen dat de gevolgtrekking van de rechtbank dat de gehele beleidsregel 5.4.1.1 buiten toepassing moet blijven, onjuist is. [...]

5.2 De Afdeling is het eens met de redenering van de rechtbank, gegeven de gegroundverklaring van het beroep waartegen in hoger beroep niet wordt opgekomen, dat de rechtsgevolgen van het besluit tot verlening van de watervergunning in stand kunnen worden gelaten. Daartoe overweegt de Afdeling met betrekking tot de primaire en subsidiaire hoger beroepsgrond van [appellant A] en anderen het volgende.

5.3 De rechtbank lijkt ervan uit te gaan dat het dagelijks bestuur bij de afweging van belangen in het kader van de verlening of weigering van een watervergunning geen andere belangen dan waterstaatkundige belangen mag meewegen. Dat is niet juist. Doorgaans zal immers het belang van degene die de watervergunning aanvraagt juist niet zijn gelegen in waterstaatkundige belangen, zoals in dit geval het belang van vergunninghouder om te kunnen beschikken over een brug voor de ontsluiting van zijn perceel. De opvatting van de rechtbank dat die andere belangen als zijnde geen waterstaatkundige belangen geen rol mogen spelen in de belangenafweging is onjuist. In artikel 5.4.1.1. van de beleidsregel is opgenomen dat wanneer sprake is van een duiker/brug over een a-water die nodig is voor perceelontsluiting en waarbij het perceel niet op andere wijze is, of kan worden ontsloten, de watervergunning kan worden verleend. De Afdeling is van oordeel dat de rechtbank ten onrechte artikel 5.4.1.1 buiten toepassing heeft gelaten en daarvoor in de plaats een eigen toetsingskader heeft geïntroduceerd en toegepast. Dat neemt niet weg dat de rechtbank, gegeven de gegrondverklaring van het beroep, de rechtsgevolgen van het besluit tot verlening van de watervergunning in stand heeft kunnen laten. De Afdeling licht dat hierna als volgt toe.

5.4 In het onderhavige geval is sprake van de aanleg van een brug over een a-water. In onderdeel 23 en volgende van de watervergunning heeft het dagelijks bestuur overwogen dat de aanleg van de brug effect heeft op de doorstroming omdat er pijlers in het natte profiel worden geplaatst maar dat dit effect acceptabel is omdat de pijlers een minimale breedte hebben ten opzichte van de a-watergang, dat door de aanleg van de brug de stabiliteit van het talud en de bodem niet wordt aangetast en dat de brug kan worden toegestaan omdat deze geen belemmering vormt voor de water aan- en afvoer en het beheer en onderhoud van het oppervlaktewaterlichaam indien voldaan wordt aan de voorschriften zoals gesteld in deze vergunning. De vergunning bevat voorts in artikel 8 een aantal bijzondere voorschriften die betrekking hebben op, onder andere, het aanbrengen van een deugdelijke talud- en bodembescherming, het aanbrengen van beschoeiing en het verwijderen van in het water geraakte grondspecie of materialen. Volgens artikel 5.2 van de Beleidsregels is het doel van de Beleidsregel: het in stand houden van het gewenste doorstroomprofiel en de gewenste bergingscapaciteit van het oppervlaktewaterlichaam, het waarborgen van de stabiliteit van de taluds, het behouden van een goede ecologie in de waterloop en het waarborgen van een doelmatige wijze van onderhoud. [appellant A] en anderen hebben niet aannemelijk gemaakt dat de vergunning in de weg staat aan het bereiken van dit doel.

5.5. De rechtbank heeft de aangevallen uitspraak onder 5 (slot) weliswaar toetsend aan een verkeerd criterium (in plaats van aan artikel 5.4.1.1 van de Beleidsregels), niettemin terecht geconcludeerd dat de brug nodig is voor de ontsluiting van de percelen met de twee voorziene woningen. [...]

[Naar inhoudsopgave](#)

Bijstand

JnB 2025, 21

MK CRvB, 10-12-2024, [ECLI:NL:CRVB:2024:2192](#)

college van burgemeester en wethouders van Rotterdam.

Participatiewet (PW) 54 lid 3, 58

PARTICIPATIEWET. HERZIENING EN TERUGVORDERING. EVENREDIGHEID. DRINGENDE REDENEN. Verwijzing naar conclusie van AG De Bock van 10 november 2023,

[ECLI:NL:CRVB:2023:2086](#) en naar de uitspraak van de Raad van 18 april 2024,

[ECLI:NL:CRVB:2024:726](#). I.c. geen sprake van dringende redenen om van terugvordering af te zien.

Dringende redenen

4.9.2. De PW kent wel, net als de andere socialezekerheidswetten, een bevoegdheid om de gevolgen van de terugvordering te beperken. Op grond van artikel 58, achtste lid, van de PW kan de bijstandverlenende instantie immers geheel of gedeeltelijk van terugvordering afzien indien daarvoor dringende redenen aanwezig zijn. Tot nu toe heeft de Raad deze en de aan deze bepaling gelijke bepalingen in andere sociale zekerheidswetten zo uitgelegd dat voor het aannemen van dringende redenen om van terugvordering af te zien sprake moet zijn van onaanvaardbare sociale en/of financiële gevolgen van de terugvordering voor een betrokkene. De Raad zal in navolging van zijn uitspraak na de conclusie van AG De Bock [...] en rekening houdend met de in 4.9.1 genoemde bijzonderheden voor de PW, een ruimere invulling geven aan het begrip 'dringende redenen' als bedoeld in artikel 58, achtste lid, van de PW om geheel of gedeeltelijk van terugvordering te kunnen afzien. De Raad ziet dit begrip als een open norm die er toe leidt dat de bijstandverlenende instantie bij een beslissing over deze bevoegdheid niet alleen rekening moet houden met onaanvaardbare sociale en financiële gevolgen van de terugvordering, maar ook andere belangen en relevante feiten en omstandigheden in zijn afweging moet betrekken. Die beslissing zal een toetsing aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur moeten kunnen doorstaan. Dit wordt hierna nader toegelicht.

Belangenafweging [...]

4.9.4. Als uitgangspunt bij die belangenafweging geldt dat de wetgever met de invoering van de Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving per 1 januari 201315 heeft gekozen voor een systeem van verplichte terugvordering voor gevallen waarin achteraf blijkt dat een recht op uitkering niet op de juiste wijze is vastgesteld als gevolg van schending van de op betrokkene rustende inlichtingenverplichting. Tegenover het belang van de overheid bij een juiste vaststelling van het recht op uitkering en terugbetaling van wat te veel ontvangen is, staat het belang van de betrokkene dat hij door een dergelijk belastend overheidsbesluit niet onevenredig wordt geraakt.

4.9.5. In dat verband moet – zo volgt uit 4.9.2 – niet alleen rekening worden gehouden met de gevolgen van de terugvordering, maar ook met de oorzaken daarvan. Daarbij kan dus ook worden betrokken wat het eigen aandeel van de bijstandverlenende instantie is in het ontstaan van feitelijke grondslag van de terugvordering. [...]

4.9.6. Bij de belangenafweging moet de bijstandverlenende instantie zich ook nog steeds rekenschap geven van de gevolgen die de terugvordering voor de betrokkene heeft. In het algemeen doen de financiële gevolgen van de terugvordering zich pas voor bij de invordering of verrekening van het teruggevorderde bedrag. [...]

Stelplicht van de betrokkene, onderzoeksplicht van de bijstandverlenende instantie en toetsing door de bestuursrechter

4.9.7. Het is aan een betrokkene om feiten en omstandigheden aan te voeren die maken dat – volgens hem – sprake is van een dringende reden om van terugvordering af te zien. Wat door een betrokkene wordt aangevoerd, zal daarbij ruim moeten worden uitgelegd. Het is vervolgens aan de bijstandverlenende instantie om, zo nodig, daarnaar nader onderzoek te doen. Voor zover de beroepsgronden daartoe aanleiding geven, wordt de vraag of de bijstandverlenende instantie alle relevante feiten en omstandigheden bij zijn besluit om niet of gedeeltelijk wegens dringende redenen van terugvordering af te zien heeft betrokken, door de bestuursrechter vol getoetst.

Toetsing door de bestuursrechter

4.9.8. Voor zover de beroepsgronden daartoe aanleiding geven, toetst de bestuursrechter de belangenafweging die ten grondslag ligt aan het besluit om niet of slechts gedeeltelijk wegens dringende redenen af te zien van de terugvordering. Dat besluit mag op grond van artikel 3:4, tweede lid, van de Awb niet onevenredig nadelig voor de betrokkene zijn in verhouding tot het met dat besluit te dienen doelen. [...]

4.9.9. Gelet op de aard van de bij de terugvordering van bijstand betrokken belangen en de geringe mate van beleidsruimte van de bijstandverlenende instantie toetst de bestuursrechter de evenwichtigheid van de belangenafweging waarop het besluit is gebaseerd met een geringe mate van terughoudendheid. Bij besluiten over de terugvordering van bijstand gaat het namelijk veelal om betrokkenen die een laag inkomen hebben en een kwetsbare positie hebben in de samenleving. Terugvorderingsbesluiten zullen, zeker als het gaat om forse bedragen, in die gevallen diep kunnen ingrijpen in hun (financiële) belangen.

Toepassing van het vorenstaande in het geval van appellante

4.10. Het college heeft geen beleid met betrekking tot deze afwijkingsbevoegdheid. Dit betekent dat de vraag voorligt of gelet op de individuele feiten en omstandigheden van het geval van appellante het niet toepassen van deze afwijkingsbevoegdheid door het college blijkt geeft van een evenwichtige afweging van alle betrokken belangen.

4.11. Het college heeft wat appellante naar voren heeft gebracht niet hoeven aanmerken als dringende redenen om geheel of gedeeltelijk van terugvordering af te zien. Het besluit om niet daarvan af te zien, getuigt niet van een onevenwichtige belangenafweging. [...]

4.12. Dit leidt tot de slotsom dat het college bij afweging van de betrokken belangen geen dringende reden heeft hoeven aannemen om geheel of gedeeltelijk van terugvordering af te zien.

Zie voorts de uitspraken van de Raad van 10 december 2024: [ECLI:NL:CRVB:2024:2193](#), [ECLI:NL:CRVB:2024:2194](#) en [ECLI:NL:CRVB:2024:2195](#).

[Naar inhoudsopgave](#)

Sociale zekerheid overig

JnB 2025, 22

MK CRvB, 18-12-2024, [ECLI:NL:CRVB:2024:2416](#)

Stichting Zorgkantoor Menzis.

Wet langdurige zorg (Wlz) 3.3.3

Regeling langdurige zorg (Rlz) 5.18, 5.20

WLZ. INTREKKING VERLENINGSBESLUITEN. CONTROLE AAN DE VOORKANT. Aan het enkele missen van de niet eenvoudig te doorgronden onjuiste voorstelling van zaken heeft het zorgkantoor geen gevolgen hoeven verbinden. Dit brengt dan ook niet mee dat het zorgkantoor geen gebruik mocht maken van zijn bevoegdheid om tot intrekking van de verleningsbesluiten over te gaan. Aangevallen uitspraak bevestigd.

5.1. Niet in geschil is dat appelland zich niet heeft gehouden aan de aan de pgb's verbonden verplichtingen, omdat niet is gebleken dat de gedeclareerde zorg daadwerkelijk is geleverd en doelmatige zorg van goede kwaliteit is ingekocht. Dit betekent dat het zorgkantoor bevoegd was tot intrekking van de verleningsbeschikkingen. In geschil is of het zorgkantoor ook gebruik heeft mogen maken van die bevoegdheid en met name of die intrekking in overeenstemming is met het in artikel 3:4 van de Awb opgenomen evenredigheidsbeginsel.

Voldoende controle aan de voorkant?

5.2. Appelland heeft aangevoerd dat bij een juiste controle, voorafgaand aan de uitbetalingen van de pgb's, veel eerder had kunnen worden vastgesteld dat de ingediende declaraties onjuist of onvolledig waren. Dat deze controle niet deugdelijk is geweest, moet gevolgen hebben voor de intrekking. Deze beroepsgrond slaagt niet. [...]

5.2.2. In dit geval heeft naar aanleiding van diverse meldingen over onder meer de zorgverlening en het declaratiepatroon van [zorgverlener] een zorginhoudelijk onderzoek plaatsgevonden. Uit dit onderzoek is onder meer gebleken dat de medewerkers die de zorg zouden hebben geleverd en die door [zorgverlener] zouden zijn ingehuurd via [naam bedrijf], al sinds begin januari 2021 niet meer voor [zorgverlener] hebben gewerkt. Ook stemt de urenregistratie van [zorgverlener] niet overeen met de gefactureerde uren, is sprake van een overlap van gedeclareerde uren en is op enkele dagen meer dan 20 uur zorg gedeclareerd. Weliswaar had deze administratie bij een uitgebreide en nauwkeurige controle voorafgaand aan de betaling van de diverse ingediende declaraties, in samenhang bezien, vragen kunnen oproepen, maar aan het enkele missen van deze niet eenvoudig te doorgronden onjuiste voorstelling van zaken heeft het zorgkantoor geen gevolgen hoeven verbinden. Dit brengt dan ook niet mee dat het zorgkantoor geen gebruik mocht maken van zijn bevoegdheid om tot intrekking van de verleningsbesluiten over te gaan.

Goede trouw

5.3. Appelland heeft verder aangevoerd dat bij de vraag of het zorgkantoor gebruik heeft mogen maken van de bevoegdheid tot intrekking, een rol moet spelen dat van zijn persoonlijke betrokkenheid bij enig frauduleus handelen geen sprake was. Hij was te goeder trouw. Ook deze beroepsgrond slaagt niet. Hiertoe is het volgende van belang.

5.3.1. Zoals de Raad eerder heeft geoordeeld, behoort de nakoming van de aan het pgb verbonden verplichtingen tot de eigen verantwoordelijkheid van de budgethouder, ook als er, zoals hier, een gewaarborgde hulp is. De bescherming van budgethouders te goeder trouw vindt in beginsel plaats bij de invordering van onverschuldigd gedane betalingen bij de civiele rechter.[...] Dit heeft tot gevolg

dat de (mate van) verwijtbaarheid in een procedure bij de bestuursrechter over de intrekking van een verleningsbeschikking geen rol speelt. [...]

5.5. Ook verder is niet gebleken dat de door het zorgkantoor verrichte belangenafweging tot een onevenredige uitkomst leidt voor appellant. De Raad onderschrijft de door het zorgkantoor gemaakte belangenafweging. Hierbij is meegewogen dat de intrekking geen financiële consequenties heeft voor appellant. Het zorgkantoor heeft de besluiten tot terugvordering inmiddels immers herroepen.

[Naar inhoudsopgave](#)

Bestuursrecht overig

Arbeid vreemdelingen

JnB 2025, 23

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5293](#)

minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, appellanten.

Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) 6

Algemene wet bestuursrecht (Awb) 5:51, 5:46,

Wet arbeid vreemdelingen (Wav) 2, 15a, 19a, 19d

WAV. BOETE. RECHT OP BIJSTAND DOOR RAADSMAN. Boete van € 144.000,00 wegens 36 overtredingen van artikel 2, eerste lid, van de Wav en waarschuwing preventieve stillegging. In navolging van het arrest van de Hoge Raad van 6 september 2024, [ECLI:NL:HR:2024:1135](#) is de Afdeling van oordeel dat de rechtbank terecht heeft overwogen dat appellant recht heeft op bijstand door een raadsman en dat hij hierover door de arbeidsinspecteurs had moeten worden geïnformeerd. Voor het moment waarop de betrokkene gewezen moet worden op het recht op bijstand door een raadsman, wordt aangesloten bij het moment waarop de cautie moet worden gegeven. I.c. is [appellant] ten onrechte voorafgaand aan het verhoor van 9 mei 2019 niet gewezen op het recht op bijstand door een raadsman. Er is sprake van een vormverzuim. De rechtbank had verder moeten toetsen of de procedure in zijn geheel eerlijk is verlopen, maar dit baat appellant niet. De Afdeling is van oordeel dat dit het geval is.

[...] Het recht op bijstand door een raadsman

[...] 5.1. De Hoge Raad heeft in een arrest van 6 september 2024, [ECLI:NL:HR:2024:1135](#), onder 5.2.1 en 5.2.2, overwogen dat degene tegen wie een strafvervolging is ingesteld in de zin van artikel 6 van het EVRM, op grond van artikel 6, derde lid, aanhef en onder c, van het EVRM, het recht heeft om bij zijn verdediging bijstand te hebben van een raadsman. Het recht op bijstand door een raadsman is een van de fundamentele kenmerken van een behoorlijk proces in zaken die een 'criminal charge' betreffen. Voor een - tijdelijke - uitzondering op dit recht is alleen plaats indien en zolang er dwingende redenen bestaan om het te beperken. De Hoge Raad heeft overwogen dat er gelet op het fundamentele belang van het recht op bijstand door een raadsman geen aanleiding bestaat dit recht te beperken tot zaken die naar nationaal recht behoren tot het strafrecht. Het recht op bijstand door een raadsman geldt ook met betrekking tot andere sancties die zijn gebaseerd op een 'criminal charge'. De Hoge Raad heeft overwogen dat het recht op bijstand door een raadsman en het recht om hierover te worden geïnformeerd dus ook van toepassing zijn bij bestuurlijke boetes. Verder heeft de Hoge Raad onder 6.2 overwogen dat, in gevallen waarin het gaat om een

bestuurlijke boete, de raadsman noch op grond van artikel 6 van het EVRM, noch op grond van artikel 14 van het IVBPR, noch naar nationaal recht de hoedanigheid van advocaat hoeft te hebben. Aan degene die bijstand verleent in het verkeer met bestuursorganen, worden in artikel 2:1, tweede lid, van de Awb geen nadere eisen gesteld.

5.2. Zoals de Afdeling heeft overwogen in haar uitspraak van 14 februari 2018, [ECLI:NL:RVS:2018:476](#), onder 9.4, is het opleggen van de Wav-boete, waarbij aan de overtreder een onvoorwaardelijke verplichting tot betaling van een geldbedrag wordt opgelegd, een bestraffende sanctie. De in deze zaak opgelegde boete is een tegen [appellant] ingestelde vervolging, een 'criminal charge', in de zin van artikel 6 van het EVRM.

5.3. In navolging van het arrest van de Hoge Raad van 6 september 2024, is de Afdeling van oordeel dat de rechtbank terecht heeft overwogen dat [appellant] recht heeft op bijstand door een raadsman en dat hij hierover door de arbeidsinspecteurs had moeten worden geïnformeerd. Dit recht vloeit voort uit artikel 6 van het EVRM. De Afdeling acht verder van belang dat de bestuurlijke boete in de loop der jaren een grote ontwikkeling heeft doorgemaakt. Waar de bestuurlijke boete bedoeld was om het handhavingstekort in de strafrechtelijke keten te ondervangen en bestuursorganen de bevoegdheid te geven om handhavend op te treden tegen lichte strafbare feiten, gaat het bij de bestuurlijke boete steeds meer om zware, complexe overtredingen die worden bedreigd met hoge bestuurlijke boetes. Dit rechtvaardigt naar het oordeel van de Afdeling een goede rechtsbescherming van de betrokkene. In deze zaak gaat het ook om een hoge bestuurlijke boete. In zoverre slaagt het betoog van de minister niet.

[...] Vanaf welk moment moet de betrokkene gewezen worden op het recht op bijstand door een raadsman?

[...] 5.6. Uitgangspunt is dat een 'criminal charge' aanvangt op het moment waarop het bestuursorgaan een handeling verricht waaraan de betrokkene redelijkerwijs de verwachting mag ontnemen dat het bestuursorgaan hem een boete zal opleggen. Het is vaste rechtspraak van de Afdeling (vergelijk de uitspraak van 18 september 2019, [ECLI:NL:RVS:2019:3204](#), onder 4.1) dat een bestuursorgaan in de regel eerst met de boetekennisgeving jegens de beboete een handeling verricht waaraan deze de verwachting mag ontnemen dat het bestuursorgaan hem een boete zal opleggen. De rechtbank heeft terecht overwogen dat ook in een eerder stadium sprake kan zijn van een 'criminal charge'. Dit volgt bijvoorbeeld uit het arrest van het EHRM van 10 december 1982, Foti e.a. tegen Italië, [ECLI:CE:ECHR:1982:1210JUD000760476](#). Uit paragraaf 52 van dat arrest volgt dat, om te beoordelen of in strafzaken is voldaan aan het vereiste van de redelijke termijn vervat in artikel 6, eerste lid, van het EVRM, men moet beginnen met na te gaan vanaf welk moment de betrokkene in beschuldiging is gesteld. Dit kan zijn gebeurd op een datum voorafgaand aan de procedure bij de rechtbank, zoals de datum van de arrestatie, de datum waarop betrokkene er officieel van in kennis werd gesteld dat hij vervolgd zou worden of de datum waarop het vooronderzoek werd geopend. In het algemeen geldt dat in ieder geval het moment waarop de officiële kennisgeving van een beschuldiging aan een persoon door de bevoegde autoriteit is gegeven, uiterlijk geldt als moment waarop sprake is van een 'charge'. De Afdeling is van oordeel dat de 'criminal charge' in dit geval is aangevangen met de boetekennisgeving van 25 augustus 2020. De arbeidsinspecteurs hebben daaraan voorafgaand [appellant] verhoord in het kader van een onderzoek naar een overtreding van de Wav. Een concrete handeling waaraan [appellant] redelijkerwijs de verwachting kon ontnemen dat de minister hem een boete zou gaan opleggen, valt daaruit niet af te leiden. Ook valt daaruit niet af te leiden dat [appellant] op dat moment in staat van beschuldiging was gesteld. In deze onderzoeksfase was immers nog geen sprake van een concrete

handeling waaraan [appellant] redelijkerwijs de verwachting kon ontleen dat de minister hem een boete zou gaan opleggen. Dat de verklaring die [appellant] heeft afgelegd tijdens het verhoor op 9 mei 2019 heeft bijgedragen aan de verdenking van overtreding van de Wav, maakt dit niet anders. 5.7. De minister voert dus terecht aan dat op het moment van het verhoor van [appellant] op 9 mei 2019 geen sprake was van een 'criminal charge'. Maar dit betekent niet dat [appellant] niet voorafgaand aan het verhoor geweest had moeten worden op het recht op bijstand door een raadsman. Dat legt de Afdeling hierna uit. De Hoge Raad heeft in het arrest van 6 september 2024, onder 5.2.3, overwogen dat de betrokken overheidsinstantie degene tegen wie die strafvervolging is ingesteld in elk geval moet hebben geïnformeerd over zijn recht op bijstand door een raadsman voordat deze persoon voor het eerst met het oog op het opleggen van een bestuurlijke boete wordt verhoord in de zin van artikel 5:10a van de Awb. De Afdeling volgt dit uitgangspunt van de Hoge Raad. Dit betekent dat voor het moment waarop de betrokkene geweest moet worden op het recht op bijstand door een raadsman, wordt aangesloten bij het moment waarop de cautie moet worden gegeven.

[...] Mag de minister de verklaring van [appellant] gebruiken als bewijs?

5.10. De Hoge Raad heeft in het arrest van 6 september 2024, onder 5.2.4 en 5.2.5, overwogen dat, indien degene tegen wie een strafvervolging in de zin van artikel 6 van het EVRM is ingesteld, ten onrechte niet onmiddellijk is geweest op zijn recht op bijstand door een raadsman, dit niet zonder meer met zich brengt dat hij in de daaropvolgende procedure geen behoorlijk proces heeft gekregen als bedoeld in die verdragsbepaling. De vraag of het proces in een punitieve zaak behoorlijk is geweest, moet ook dan worden beoordeeld aan de hand van het verloop van dat proces als geheel met inachtneming van de omstandigheden van het geval. Daarbij is mede van belang in hoeverre degene tegen wie de strafvervolging is ingesteld toch bijstand door een raadsman heeft gekregen. Deze beoordeling is van belang met het oog op de bruikbaarheid van het bewijs tegen de betrokkene. In het arrest van het EHRM van 9 november 2018, *Beuze tegen België*, ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910, paragraaf 150, heeft het EHRM een aantal niet-limitatieve factoren genoemd die van belang kunnen zijn bij de beoordeling of het proces als geheel eerlijk is verlopen, zoals de mogelijke bijzondere kwetsbaarheid van de verdachte vanwege leeftijd of psychische capaciteit, de kwaliteit van het bewijs en de omstandigheden waaronder het is verkregen, de mogelijkheid om het bewijs te bestrijden en of een verklaring onmiddellijk is ingetrokken of gewijzigd.

5.11. [appellant] is ten onrechte voorafgaand aan het verhoor van 9 mei 2019 niet geweest op het recht op bijstand door een raadsman. Er is sprake van een vormverzuim. [appellant] betoogt terecht dat de rechtbank verder had moeten toetsen of de procedure in zijn geheel eerlijk is verlopen, maar dit baat hem niet. De Afdeling is van oordeel dat dit het geval is. Hiervoor acht zij het volgende van belang. [appellant] is meerderjarig. Er doen zich geen omstandigheden voor die erop duiden dat hij kwetsbaar is. [appellant] heeft op 2 april 2019 zelf contact opgenomen met een arbeidsinspecteur en te kennen gegeven dat hij een verklaring wilde afleggen. Daarbij heeft hij de mogelijkheid gehad om voorafgaand aan het verhoor op 9 mei 2019 een raadsman te raadplegen en om zich tijdens het verhoor te laten bijstaan door een raadsman. [appellant] was al langere tijd op de hoogte van het onderzoek. Verder hebben de arbeidsinspecteurs [appellant] voorafgaand aan het verhoor gewezen op zijn zwijgrecht. Uit het verslag van het verhoor is niet af te leiden dat de arbeidsinspecteurs tijdens het verhoor ongeoorloofde druk hebben uitgeoefend. [appellant] heeft zijn verklaring na afloop doorgelezen en ondertekend. Daar komt bij dat, anders dan [appellant] betoogt, hij niet is teruggekomen van zijn verklaring. De verklaringen die [appellant] heeft afgelegd tijdens de gehele

procedure, waarbij hij in de bezwaarfase en in beroep is bijgestaan door een raadsman, zijn in lijn met elkaar. [...]

JnB 2025, 24

MK ABRs, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5389](#)

Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (het UWV)

Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie 56, 57

Besluit uitvoering Wet arbeid vreemdelingen (het Buwav) 1e, 1k

WAV. BUWAV. REGELING INTERNATIONALE HANDELSVERKEER. Afwijzing aanvraag van [appellante] om toelating tot de regeling in het kader van het internationale handelsverkeer. Het betoog van appellante dat het UWV ten onrechte de weigeringsgrond van artikel 1k, vijfde lid, aanhef en onder a, van het Buwav heeft toegepast omdat in dit geval artikel 1e van het Buwav van toepassing is, slaagt niet. Zoals de rechtbank terecht heeft overwogen, volgt uit artikel 1k van het Buwav en de geschiedenis van de totstandkoming van die bepaling niet dat het UWV bij een aanvraag om toelating tot de regeling, ook moet beoordelen of een situatie als bedoeld in artikel 1e van het Buwav zich voordoet. Uit de tekst van artikel 1k van het Buwav en de nota van toelichting, blz. 10, volgt bovendien dat het UWV bij aanvragen die zijn ingediend in het kader van artikel 1k van het Buwav in alle gevallen moet beoordelen of de werkzaamheden strijd opleveren met het prioriteitgenietend aanbod. Dat uit de nota van toelichting, blz. 9, volgt dat vrijstellingen die voor het internationale handelsverkeer in het Buwav zijn geregeld, in ieder geval werkzaamheden zijn die binnen de regeling vallen, maakt dat niet anders. In die gevallen beoordeelt het UWV namelijk ook of de werkzaamheden concurrentie opleveren met het prioriteitgenietend aanbod.

[Naar inhoudsopgave](#)

Open overheid

JnB 2025, 25

MK Rechtbank Noord-Holland, 23-12-2024, [ECLI:NL:RBNHO:2024:13631](#)

dagelijks bestuur van Recreatieschap Geestmerambacht, het recreatieschap.

Wet open overheid (Woo) 2.1

WOO. MILIEU-INFORMATIE. Gedeeltelijke toewijzing Woo-verzoek van documenten die betrekking hebben op een aanvraag van het recreatieschap tot ontgrenzing c.q. herbegrenzing van het Natuur Netwerk Nederland (NNN)-gebied met betrekking tot projecten in het Geestmerambacht. I.c. wordt geoordeeld dat sprake is van milieu-informatie.

[...] 9.2 Omdat het Woo-verzoek gaat over NNN-gebied heeft de rechtbank ter zitting het recreatieschap gevraagd of de door eiseres verzochte informatie geen milieu-informatie betreft.

Daarop heeft het recreatieschap geantwoord dat het recreatieschap in dit geval slechts een privaatrechtelijke rol speelt als grondeigenaar en het recreatieschap voor zover het milieu-informatie betreft geen publieke taak heeft waardoor dit niet onder de Woo valt. De rechtbank kan het recreatieschap hierin niet volgen, omdat het recreatieschap een bestuursorgaan is dat valt onder de reikwijdte van de Woo4 en het recreatieschap een publieke taak heeft ten aanzien van het beheer van het grondgebied. Bovendien houden de documenten naar hun aard verband met de publieke taak van het recreatieschap.5 Het gaat hier immers om documenten die betrekking hebben op een

aanvraag tot ontgrenzing c.q. herbegrenzing van NNN-gebied die het recreatieschap heeft ingediend bij Gedeputeerde Staten en dat betreft een publiekrechtelijke kwestie. Dit valt daarom onder de Woo en dit valt onder de definitie van milieu-informatie, zoals opgenomen in artikel 2.1 van de Woo in samenhang met artikel 19.1a, eerste lid, aanhef en onder a en c, van de Wet milieubeheer. Omdat sprake is van milieu-informatie wordt de absolute uitzonderingsgrond van artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder c, van de Woo (*vertrouwelijke bedrijfs- en fabricagegegevens*) op grond van artikel 5.1, zesde lid, van de Woo een relatieve uitzonderingsgrond. Dan kan openbaarmaking alleen worden geweigerd wanneer de bescherming van bedrijfs- en fabricagegegevens door openbaarmaking ernstig wordt geschaad en het belang van openbaarheid niet opweegt tegen deze schade. Ook de absolute uitzonderingsgrond van artikel 5.2, eerste lid, van de Woo (*intern beraad/persoonlijke beleidsopvattingen*) wordt op grond van artikel 5.2, vierde lid, van de Woo een relatieve uitzonderingsgrond. Daarom had het recreatieschap het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen moeten afwegen tegen het belang van openbaarmaking. Daarbij kan informatie over persoonlijke beleidsopvattingen worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Verder is de uitzonderingsgrond van artikel 5.2, tweede lid, aanhef en onder b, van de Woo (*economische of financiële belangen*) op milieu-informatie slechts van toepassing voor zover de informatie betrekking heeft op handelingen met een vertrouwelijk karakter. Desgevraagd heeft het recreatieschap ter zitting aangegeven dat de documenten niet op deze manier zijn beoordeeld. Dat betekent dat de motivering van het bestreden besluit niet afdoende is. Ook deze grond slaagt. Het beroep is gelet op het vorenstaande gegrond. Gelet hierop komt de rechtbank niet toe aan de overige beroepsgronden.

9.3. Met inachtneming van het voorgaande zal het recreatieschap de documenten opnieuw moeten beoordelen. Daarbij merkt de rechtbank verder op dat in het bestreden besluit de specifieke duiding van de uitzonderingsgronden die zich voordoen onvoldoende is. Dit ziet vooral op de volledig gelakte stukken die niet openbaar gemaakt zijn. Doordat de uitzonderingsgronden alleen in de inventarislijst staan, is het onvoldoende inzichtelijk waar welke uitzonderingsgrond op ziet en is het op dit moment onvoldoende kenbaar wat is weggelakt en waarom het is weggelakt. Bovendien geldt bij een nieuw te nemen besluit een ex nunc toets en moet het recreatieschap bij de nieuwe beoordeling betrekken dat sprake is van milieu-informatie, dat er inmiddels documenten openbaar zijn geworden en dat ten aanzien van de overige nog niet geopenbaarde documenten – zoals het recreatieschap ook ter zitting heeft aangegeven – de vertrouwelijke bedrijfs- en fabricagegegevens en de economische en financiële belangen geen rol meer spelen en nu ook openbaar gemaakt kunnen worden. [...]

JnB 2025, 26

Rechtbank Noord-Holland, 23-12-2024, [ECLI:NL:RBNHO:2024:13638](#)

Nationale ombudsman, verweerder.

Wet open overheid (Woo) 4.1a, 5.1 lid 2 aanhef en onder e, 5.2 lid 1, 5.5. lid 1, lid 4, 8.1 lid 1, lid 2
WOO. ZOEKSLAG. Gedeeltelijk toewijzen Woo-verzoeken. Bij het Woo-verzoek 2, dat in het verlengde ligt van Woo-verzoek 1, zijn meer documenten tevoorschijn gekomen dan bij het Woo-verzoek 1. Het feit dat de tweede zoekslag meer documenten heeft opgeleverd, maakt al dat de eerste zoekslag onvolledig is geweest. Dat betekent dat het bestreden besluit 1 onzorgvuldig tot stand is gekomen. Verweerder heeft i.c. niet mogen volstaan met enkel het verstrekken van de nieuwe documenten die tevoorschijn zijn gekomen bij de tweede zoekslag. De lijn waarop verweerder invulling geeft aan de toepassing van verzoeken op grond van artikel 5.5 van de Woo is veranderd. Dat betekent dat de documenten die op basis van het Woo-verzoek 1 zijn verstrekt door verweerder bij het Woo-verzoek 2 op grond van deze nieuwe lijn opnieuw beoordeeld hadden moeten worden. Door de documenten die al in het bezit waren van eiser niet opnieuw te verstrekken, heeft deze nieuwe beoordeling niet plaatsgevonden. Reeds hierom is ook het bestreden besluit 2 onzorgvuldig tot stand is gekomen en is het beroep daartegen gegrond.

VOORWAARDE. I.c. heeft verweerder in redelijkheid een voorwaarde aan de verstrekking van de namen van niet-publieke functionarissen kunnen verbinden, gelet op artikel 5.5, vierde lid, en artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder e, van de Woo.

JnB 2025, 27

Rechtbank Rotterdam, 18-12-2024, [ECLI:NL:RBROT:2024:12675](#)

secretaris van de Raad van State, de secretaris.

Algemene wet bestuursrecht (Awb) 1:1 lid 2 onder d, 1:3 lid 1

Wet open overheid (Woo) 2.2

WOO. REIKWIJDTE. Uit artikel 2.2 lid 1 onder d Woo volgt dat de Woo van toepassing is op de Raad van State, tenzij de Raad het koninklijk gezag uitoefent, en met uitzondering van de Afdeling. Nu door eiser is verzocht om openbaarmaking van gegevens over (voorgenomen) uitspraken van de Afdeling is de Woo dus niet van toepassing. Omdat de Raad van State en zijn Afdelingen op grond van art. 1:1 lid 2 onder d Awb voorts geen bestuursorgaan zijn, kan de secretaris geen besluit nemen als bedoeld in artikel 1:3 lid 1 Awb. Dit betekent niet alleen dat de eerdere brief van 6 mei 2024 geen besluit oplevert, maar voorts dat de brief van 10 juni 2024 geen besluit op bezwaar is als bedoeld in artikel 7:1 lid 2 Awb. Omdat er – anders dan partijen veronderstellen – in deze zaak dus geen enkele beslissing van een bestuursorgaan voorligt, is de bestuursrechter niet bevoegd kennis te nemen van het beroep. Verwijzing naar [ECLI:NL:RVS:2017:3318](#) en [ECLI:NL:RVS:2023:3391](#).

JnB 2025, 28

MK Rechtbank Amsterdam, 27-09-2024, [ECLI:NL:RBAMS:2024:6674](#)

minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, verweerder.

Wet open overheid (Woo) 5.1 lid 2 aanhef en onder e, onder i, 5.2 lid 1, lid 3,

WOO. PERSOONLIJKE BELEIDSOPVATTINGEN. FORMELE BESTUURLIJKE

BESLUITVORMING. Gedeeltelijke toewijzing verzoek openbaarmaking van documenten.

Eenheid van kabinetsbeleid. De rechtbank overweegt dat de bedoeling van lid 3 van artikel 5.2, van de Woo is dat democratische controle van het openbaar bestuur vergt dat de totstandkoming van het beleid transparant is, met inbegrip van de persoonlijke beleidsopvattingen die daarin naar voren zijn gebracht. Dat maakt een parlementaire discussie mogelijk over de vraag of een bewindspersoon er juist aan heeft gedaan een ambtelijk advies wel of niet op te volgen. Nu de rechtbank geen reden heeft om te twijfelen aan de stelling dat de documenten nooit uit de ambtelijke conceptfase zijn gekomen en niet zijn voorgelegd aan verweerder is er geen sprake van documenten die zijn opgesteld voor formeel bestuurlijke besluitvorming en is artikel 5.2, derde lid, van de Woo daarom niet van toepassing. Er is dus geen grondslag om deze stukken in niet tot personen herleidbare vorm openbaar te maken.

[Naar inhoudsopgave](#)

Toeslagen

JnB 2025, 29

ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5428](#)

Belastingdienst/Toeslagen (de Dienst Toeslagen).

Algemene wet inkomensafhankelijke regelingen (Awir) 15, 21a

Uitvoeringsregeling Awir 5a

Besluit bestuursrecht Toeslagen 5

TOESLAGEN. ZORGTTOESLAG. I.c. wordt geoordeeld dat de Dienst door de zorgtoeslag van [appellant] als preventieve maatregel stop te zetten zonder enig onderzoek te verrichten naar de feitelijke situatie waarin [appellant] zich bevond, het besluit onzorgvuldig heeft voorbereid. Het besluit is genomen zonder dat de Dienst heeft onderzocht of daarvoor aanleiding bestond. Daarmee heeft de Dienst het zorgvuldigheidsbeginsel als bedoeld in artikel 3:2 van de Awb ernstig geschonden. Door vervolgens aan het besluit ten grondslag te leggen dat [appellant] geen verzekerde was in de zin van de Wet op de zorgtoeslag, terwijl hij dat - naar de Dienst ook heeft erkend - wel was, en niet dat de toeslag van eenieder die naar het buitenland verhuisde werd stopgezet, berust het besluit ook op een ondeugdelijke motivering. Daarmee heeft de Dienst ook het motiveringsbeginsel ernstig geschonden. Omdat het motiverings- en zorgvuldigheidsbeginsel ernstig zijn geschonden, had de Dienst onder toepassing van artikel 5 van het Besluit bestuursrecht Toeslagen aanleiding moeten zien om alsnog artikel 5a, eerste lid, van de Uitvoeringsregeling Awir toe te passen, de besluiten van 21 juni 2013 en 3 oktober 2014 moeten herzien en hem alsnog zorgtoeslag over het berekeningsjaar 2013 moeten toekennen voor zover hij daar recht op had. Gelet op de doorlopende aanvraag als bedoeld in artikel 15, vijfde lid, van de Awir had de Dienst Toeslagen ook de daarop volgende jaren opnieuw moeten beoordelen.

[Naar inhoudsopgave](#)

Vreemdelingenrecht

Asiel

JnB 2025, 30

MK ABRS, 23-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5359](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000

ASIEL. Dublin. De minister komt met zijn eerste grief terecht op tegen de manier waarop de rechtbank het arrest van het Hof van Justitie van 29 februari 2024, X, [ECLI:EU:C:2024:195](#) heeft uitgelegd. Hij klaagt terecht dat de rechtbank ten onrechte tot een nieuw toetsingskader is gekomen voor de bewijslastverdeling met gevolgen voor alle Dublinzaken. De Afdeling heeft in de uitspraak van 4 september 2024, [ECLI:NL:RVS:2024:3455](#), onder 4-5.1, de bewijslastverdeling bij toepassing van het interstatelijk vertrouwensbeginsel weergegeven, waarbij zij de overwegingen van het Hof uit het arrest X heeft betrokken. Uit die uitspraak volgt dat het interstatelijk vertrouwensbeginsel het uitgangspunt is bij de beoordeling van een overdracht naar een andere lidstaat. De op de vreemdelingen rustende last om aannemelijk te maken dat de minister niet van dit interstatelijk vertrouwensbeginsel mag uitgaan, laat onverlet dat de minister uit eigen beweging rekening zal moeten houden met relevante en objectieve informatie over de lidstaat waaraan de vreemdelingen zullen worden overgedragen. Dit betekent echter, anders dan de rechtbank heeft overwogen, niet dat de minister een verderstreckende vergewisplicht dan voorheen heeft.

JnB 2025, 31

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5364](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000

ASIEL. Beoordelingskader leeftjdsregistratie. De minister heeft in dit geval niet deugdelijk gemotiveerd waarom hij uitgaat van de leeftijd waarmee de vreemdeling in Tsjechië staat geregistreerd en daarom meerderjarig is.

3.1. De Afdeling heeft in de uitspraak van 9 oktober 2024, [ECLI:NL:RVS:2024:3992](#), onder 6.9, overwogen dat het interstatelijk vertrouwensbeginsel niet van toepassing is bij de leeftjdsbeoordeling van vreemdelingen. Dit betekent dat de minister niet langer in beginsel mag uitgaan van de juistheid van een leeftjdsregistratie in een andere lidstaat van de Europese Unie.

3.2. Dit betekent niet dat geen gewicht toekomt aan een leeftjdsregistratie in een andere lidstaat bij de beoordeling van de leeftijd van een vreemdeling. De minister zal de leeftijd van een vreemdeling namelijk moeten beoordelen met toepassing van het nationale bestuursrechtelijke bewijsrecht, met inachtneming van wat daarover aanvullend in het Unierecht is bepaald. Daarbij zal de minister steeds zorgvuldig moeten onderzoeken en deugdelijk moeten motiveren welk gewicht hij aan een bepaalde registratie toekent en waarom. Ook zal hij alle feiten en omstandigheden moeten meewegen bij het beoordelen van de leeftijd van een vreemdeling die stelt minderjarig te zijn. De minister moet uitgaan van het vermoeden dat een vreemdeling minderjarig is, als die vreemdeling dat stelt en de minister daaraan twijfelt. Het is dan aan de minister om dat vermoeden van minderjarigheid te ontzenuwen. Hij zal dan nader onderzoek moeten doen, eventueel in samenwerking met andere lidstaten. Als hij na dat onderzoek toch tot de conclusie komt dat de twijfel over de minderjarigheid is weggenomen en hij ervan uitgaat dat de vreemdeling meerderjarig is, dan zal hij dat moeten motiveren (uitspraak van 9 oktober 2024, onder 7.2).

3.3. De Afdeling is van oordeel dat de minister de beoordeling van de leeftijd van de vreemdeling in dit geval niet in overeenstemming met het beoordelingskader uit de uitspraak van 9 oktober 2024 heeft verricht. De Afdeling zal dat hieronder toelichten.

3.4. De AVIM en de IND zijn in hun leeftjdschouwen tot de conclusie gekomen dat 'geconcludeerd kan worden dat er twijfel bestaat over de opgegeven leeftijd' en dat er verder onderzoek naar de leeftijd zal plaatsvinden. Aangezien de vreemdeling heeft verklaard minderjarig te zijn, is het aan de minister om het vermoeden van minderjarigheid te ontzenuwen. Daar is hij niet in geslaagd. In de reactie van de Tsjechische autoriteiten staat dat de vreemdeling daar bekendstaat met de geboortedatum 2 januari 2004. De vreemdeling voert aan dat de registratie in Tsjechië niet is gebaseerd op brondocumenten. Dat maakt de Afdeling ook op uit de reactie van de Tsjechische autoriteiten, waarin staat dat zij de vreemdeling hebben aangetroffen zonder documenten en dat hij daar geen asielaanvraag heeft ingediend. Daarbij heeft de vreemdeling in beroep een geboorteakte overgelegd, waarop ook de geboortedatum staat die hij in Nederland heeft opgegeven. Dat een geboorteakte geen identificerend document is, neemt niet weg dat hierop wel een geboortedatum staat die de verklaringen van de vreemdeling over zijn geboortedatum ondersteunt. Hetzelfde geldt voor de kopie van het uittreksel van het geboorteregister. Door alleen te verwijzen naar de leeftjdsregistratie in Tsjechië, heeft de minister het vermoeden van minderjarigheid niet ontzenuwd. De minister heeft op basis van al deze feiten en omstandigheden niet deugdelijk gemotiveerd waarom hij uitgaat van de leeftijd waarmee de vreemdeling in Tsjechië staat geregistreerd en daarom meerderjarig is.

JnB 2025, 32

MK Rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond, 07-01-2025, [ECLI:NL:RBDHA:2025:136](#)
en [ECLI:NL:RBDHA:2025:139](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000

ASIEL. Prejudiciële vragen aan HvJEU over nieuwe geloofwaardigheidsbeoordeling asiel.

I Is een nationale werkwijze waarbij artikel 4, vijfde lid, van richtlijn 2011/95 aldus wordt toegepast dat de verklaringen die ten grondslag liggen aan een verzoek om internationale bescherming niet geloofwaardig worden geacht indien de verzoeker deze verklaringen niet volledig kan staven met authentieke en/of objectief verifieerbare documenten en/of objectieve bronnen en niet voldoet aan alle in het vijfde lid genoemde voorwaarden, verenigbaar met het Unierecht, of dient artikel 4, vijfde lid, van richtlijn 2011/95, gelezen in samenhang met artikel 4, leden 1 tot en met 4, van richtlijn 2011/95, artikel 10, derde lid onder b, van richtlijn 2013/32 en artikelen 4 en 18 van het Handvest van de Grondrechten, aldus te worden uitgelegd dat de beslisautoriteit bij de beoordeling van de feiten en omstandigheden die ten grondslag liggen aan het verzoek om internationale bescherming moet samenwerken met de verzoeker en elk bewijsmiddel en element ter staving van dit verzoek moet betrekken bij het onderzoeken en beoordelen van de beschermingsbehoefte en indien de verzoeker zijn verklaringen voldoende kan staven met bewijsmateriaal of indien de verzoeker voldoet aan de genoemde voorwaarden, zijn verklaringen geen nadere bevestiging behoeven en dus geloofwaardig zijn?

II Dient artikel 46, derde lid, van richtlijn 2013/32, gelezen in samenhang met artikelen 4, 18, en 47 van het Handvest van de Grondrechten aldus te worden uitgelegd dat een nationale rechterlijke instantie van eerste aanleg die wordt aangezocht om de rechtmatigheid te toetsen van de ongegrondverklaring van een verzoek om internationale bescherming, verplicht is om *zo nodig ambtshalve* een volledig en ex nunc onderzoek van zowel de feitelijke als juridische gronden te verrichten, met inbegrip van een onderzoek van de behoefte aan internationale bescherming overeenkomstig richtlijn 2011/95 op basis van de haar ter kennis gebrachte elementen van het dossier, zoals aangevuld of toegelicht na een procedure op tegenspraak?

JnB 2025, 33

MK Rechtbank Den Haag, 08-01-2025, [ECLI:NL:RBDHA:2025:172](#)

minister van Asiel en Migratie.

Richtlijn 2013/32/EU 36, 37

ASIEL. Deze uitspraak gaat over de vraag of de minister een land kan aanwijzen als veilig land van herkomst als zij een groep uitzondert van die aanwijzing. In eerdere rechtspraak is geoordeeld dat de minister dit mag doen. In het licht van het recente arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 4 oktober 2024 [[ECLI:EU:C:2024:841](#)] ziet de rechtbank aanleiding daar nu anders over te oordelen. Naar het oordeel van de rechtbank verdraagt het uitzonderen van groepen zich niet met de aanwijzing van een land als veilig in de zin van de Procedurerichtlijn. Dit betekent dat de minister in het geval van eiser de verkeerde procedure heeft gevolgd. Eiser krijgt op dit punt dus gelijk. Dat betekent echter niet dat hij daarom recht heeft op een verblijfsvergunning. De rechtbank komt in deze uitspraak namelijk tot de conclusie dat de minister het asielrelaas van eiser ongelooftwaardig mocht vinden.

[Naar inhoudsopgave](#)

MVV

JnB 2025, 34

MK ABRS, 23-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5354](#)

minister van Asiel en Migratie.

EVRM 8

MVV. Als de minister tot de conclusie komt dat een vreemdeling onder het jongvolwassenenbeleid valt, maakt hij een belangenafweging, waarbij hij het belang van de Nederlandse Staat afweegt tegen het belang van de betrokken familieleden. Aan de enkele constatering dat de vreemdeling niet onder het reguliere beleid voor gezinshereniging valt, komt in die belangenafweging op zichzelf geen gewicht toe. Zoals de Afdeling eerder heeft overwogen in haar uitspraak van 14 juni 2024, [[ECLI:NL:RVS:2024:2449](#)], onder 3.3, dient de minister immers aan de hand van de aangevoerde feiten en omstandigheden, in onderlinge samenhang bezien, de belangen van de betrokken individuen af te wegen tegen die van de Nederlandse Staat. De minister heeft dit onderdeel van zijn belangenafweging dan ook niet deugdelijk gemotiveerd.

[Naar inhoudsopgave](#)

Procesrecht

JnB 2025, 35

MK ABRS, 19-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5284](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000 64

PROCESRECHT. De schending van het verdedigingsbeginsel maakt de bewaring in dit geval niet onrechtmatig, omdat de vreemdeling door de schending niet daadwerkelijk de mogelijkheid is ontnomen om zich zodanig te verweren dat de procedure een andere afloop had kunnen hebben. De enige nieuwe informatie die de dag voor de zitting aan het dossier is toegevoegd, is dat er een vlucht is gepland op 28 juli 2023. Dat de vreemdeling die informatie niet heeft kunnen bespreken met zijn gemachtigde, is onvoldoende voor het oordeel dat hem de mogelijkheid is ontnomen om zich zodanig te verweren dat de procedure een andere afloop had kunnen hebben.

JnB 2025, 36

MK Rechtbank Den Haag, zittingsplaats Zwolle, 20-12-2024, [ECLI:NL:RBDHA:2024:21727](#)

minister van Asiel en Migratie.

Awb 6:2, 6:12

Vw 42 lid 1 lid 6

PROCESRECHT. BNT. WBV 2023/26. De rechtbank is van oordeel dat in dit geval de beslistermijn met WBV 2023/26 niet rechtmatig is verlengd omdat onvoldoende is onderbouwd dat in de afgelopen periode sprake is geweest van een verhoogde instroom waardoor niet binnen 6 maanden op een asielaanvraag kon worden beslist. Ook is onvoldoende inzichtelijk gemaakt hoe de voorraad asielaanvragen zich heeft ontwikkeld en wat er voor 2025 wordt verwacht. Ten slotte heeft de minister niet inzichtelijk gemaakt hoe de formatie bij de minister zich heeft ontwikkeld en welke concrete maatregelen de minister heeft genomen om de beslis capaciteit bij de minister in overeenstemming te brengen met de beslisbehoefte.

JnB 2025, 37

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5363](#)

minister van Asiel en Migratie.

Awb 1:3

PROCESRECHT. Schriftelijke bevestiging van een afwijzing van een verzoek aan het COa om te worden ontheven van de meldplicht is een besluit in de zin van artikel 1:3 van de Awb.

1. Deze zaak gaat over verzoeken van vreemdelingen aan het COa om te worden ontheven van de meldplicht die op hen rust. De Afdeling staat voor de vraag of de schriftelijke bevestiging van een afwijzing van een dergelijk verzoek een besluit is in de zin van artikel 1:3 van de Awb. De Afdeling beantwoordt die vraag bevestigend. [...]

3.1. [...] De rechtbank heeft niet onderkend dat de vreemdeling belang heeft bij een uitspraak, omdat hij, feitelijk of juridisch, gevolgen kan ondervinden van de weigering om hem van de meldplicht te ontheffen, al was het omdat het op 31 juli 2023 niet voldoen aan de meldplicht zonder ontheffing gevolgen kan hebben voor zijn verstrekkingen. Dat die gevolgen zich niet direct voordoen of ten tijde van de uitspraak van de rechtbank nog niet kenbaar hadden voorgedaan, betekent niet

dat deze zich niet op enig moment in de toekomst kunnen voordoen. De rechtbank heeft het beroep dus ten onrechte niet-ontvankelijk verklaard wegens het ontbreken van procesbelang.

[Naar inhoudsopgave](#)

Toezicht en vrijheidsontneming

JnB 2025, 38

MK ABRS, 08-01-2025, [ECLI:NL:RVS:2025:19](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000 6 lid 3

VRIJHEIDSONTNEMENDE MAATREGEL. De motiveringsplicht van de minister strekt niet zover dat hij in weerwil van wat een vreemdeling verklaart, nader onderzoek moet doen naar een lichter middel. Als er een dringende reden is om niet in grensdetentie geplaatst te kunnen worden, dan mag van een vreemdeling verwacht worden dat zij die reden aanvoert. Door te verklaren dat zij de vrijheidsontnemende maatregel geen probleem vindt, heeft de vreemdeling dat niet gedaan. Dat zij een minderjarige zoon heeft, hoeft bovendien niet zonder meer een reden te zijn om af te zien van grensdetentie. Daarbij speelt ook een rol dat de minister haar anders toegang tot het Schengengebied zou moeten verlenen, terwijl het grensbewakingsbelang in beginsel zwaar weegt. De minister betoogt terecht dat hij in deze situatie, waarin de vreemdeling niet verklaart op welke wijze de vrijheidsontnemende maatregel haar belemmert in het contact met haar familie, niet nader hoeft te motiveren waarom het hebben van die familie zou moeten leiden tot de toepassing van een lichter middel.

[Naar inhoudsopgave](#)

Vreemdelingenbewaring

JnB 2025, 39

MK ABRS, 24-12-2024, [ECLI:NL:RVS:2024:5325](#)

minister van Asiel en Migratie.

Vw 2000

VREEMDELINGENBEWARING. De minister klaagt in zijn enige grief terecht over het oordeel van de rechtbank dat, nu niet duidelijk is wanneer de vreemdeling is teruggekeerd naar Nederland, niet met zekerheid vaststaat dat hij op het moment van zijn inbewaringstelling onrechtmatig in Nederland verbleef. De rechtbank heeft in dit kader niet onderkend dat de vreemdeling niet aannemelijk heeft gemaakt dat hij heeft voldaan aan het verwijderingsbesluit en dat hij zijn verblijf in Nederland daadwerkelijk en effectief had beëindigd als bedoeld in het arrest van het Hof van Justitie van 22 juni 2021, F.S., [ECLI:EU:C:2021:506](#), onder 81-82. Ook is de rechtbank eraan voorbijgegaan dat de duur van de periode die de vreemdeling mogelijk buiten Nederland heeft doorgebracht op zichzelf niet beslissend is (vergelijk punt 90 van voornoemd arrest F.S.). Ook heeft de vreemdeling niet aannemelijk gemaakt dat sprake was van een materiële wijziging van de omstandigheden als bedoeld onder punt 95 van dat arrest. Gelet hierop en omdat de periode van verblijf van de vreemdeling buiten Nederland relatief

kort is, heeft de minister mogen aannemen dat de vreemdeling zijn verblijf niet daadwerkelijk en effectief heeft beëindigd.

[Naar inhoudsopgave](#)